RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1909. Andra Kammaren. N:o 66.

Lördagen den 15 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning statsutskottets utlåtande n:o 189, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående anslag till uppförande af en svensk kyrka i Köpenhamn; och lämnades därvid, enligt förut skedd anteckning, ordet till

Herr Palme, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Det var en talare under förmiddagen, som jämförde förhållandena beträffandena kyrkan i Köpenhamn med förhållandena i Helsingfors och Fredriksstad med framhållande af att ett bifall i dag skulle tvinga oss att bygga kyrkor jämväl i dessa städer. Jag tror icke, att denna jämförelse fullt håller streck. I Helsingfors är förhållandet det, att det är absolut samma språk, absolut samma kyrka det gäller, i Fredriksstad däremot rör det sig om en småstad, där stadens samtliga invånare väl svårligen lära nå upp till antalet af de svenskar, som finnas i Köpenhamn. Vid dessa förhållanden synes mig en jämförelse icke fullt berättigad. Och då nu till allt hvad som sagts kommer, att danska staten gratis lämnat en tomt för detta ändamål, så tror jag, att det äfven ur den synpunkten vore olämpligt af oss att icke rösta för det föreliggande förslaget. Jag ber därför att få yrka bifall därtill.

Öfverläggningen var härmed slutad. Efter af herr talmannen gifna propositioner å de därunder framkomna yrkandena biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 2.

Om användande af bankovinsten för år 1908.

Till behandling förelåg nu bankoutskottets memorial n:o 12, om användande af bankovinsten för år 1908.

Om användande af bankovinsten för år 1908. (Forts.)

I den till innevarande års Riksdag aflåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behof hade Kungl. Maj:t föreslagit, att af riksbankens vinst för år 1908, utgörande 8,946.594 kronor 26 öre, måtte för statsverkets behof anvisas ett belopp af 8,323,000 kronor att från riksbanken utbetalas å de tider under år 1910, som Riksdagen bestämde.

Utskottet hemställde, att Riksdagen ville besluta

a) att af riksbankens vinst för år 1908 ett belopp af 8,323,708 kronor 93 öre skulle öfverlämnas till statsverket;

b) att statsverkets andel af bankovinsten för år 1908 skulle af fullmäktige i riksbanken tillhandahållas statskontoret med 2,323,708 kronor 93 öre under januari 1910 och med 2,000,000 kronor under loppet af hvarje af månaderna april, juli och oktober 1910; samt

att af förenämnda årsvinst återstående 622,885 kronor 33 öre afsattes till riksbankens reservfond.

Efter föredragning af utskottets hemställan lämnades ordet till

Herr Palme, som yttrade: Herr talman, mina herrar! I enlighet med den hemställan från fullmäktige i riksbanken, som återfinnes på sid. 2 i nu föreliggande memorial n:o 12, har bankoutskottet föreslagit, att af riksbankens vinst ett belopp af 8,323,708 kronor 93 öre skall öfyerlämnas till statsverket, och att återstående vinsten skall oafkortad öfverföras till riksbankens reservfond, som därigenom uppbringas till sitt lagstadgade belopp.

Sedan detta memorial redan var aflämnadt till Riksdagen från utskottet, har det blifvit påpekadt, att det icke är fullt lämpligt att till statsverkets förfogande öfverföra ett ojämnt belopp på kronor och ören, och har man därför enats om att göra en framställning till kamrarna att ändra detta i den riktningen, att 708 kronor 93 öre reserveras för riksbankens räkning.

Första Kammaren har redan i dag på förmiddagen antagit detta förslag, och jag vill nu hemställa, att Andra Kammaren för sin del ville biträda samma beslut, nämligen att Riksdagen ville besluta:

a) att af riksbankens vinst för år 1908 ett belopp af 8,323,000 kronor skall öfverlämnas till statsverket;

b) att statsverkets andel af bankovinsten för år 1908 skall af fullmäktige i riksbanken tillhandahållas statskontoret med 2,323,000 kronor under januari 1910 och med 2,000,000 kronor under loppet af hvarje af månaderna april, juli och oktober 1910;

c) att af förenämnda årsvinst 622,885 kronor 33 öre afsättes till fyllande riksbankens lagstadgade reservfond; samt

d) att af vinsten återstående 708 kronor och 93 öre skola bibehållas för framtida disposition.

Herr talman, jag anhåller om proposition å denna hemställan.

Om användande af bankovinsten för år 1908. (Forts.)

Vidare anförde

Herr Rune: Herr talman, mina herrar! Det är med rätt blandade känslor man i allmänhet tänker på årets budget, och då jag nu ämnar taga kammarens tid i anspråk en liten stund, så är det visserligen ingenting af glädjande art jag har att säga, ingenting som kan vara ägnadt att skingra det missmod, som i allmänhet bemäktigar sig oss, hvar gång frågan om budgeten kommer före. Men jag anser det vara så viktigt, att man i denna ekonomiska angelägenhet så att säga ser sanningen rakt i ögonen, att jag betraktar det som en bjudande plikt, att när man har något att meddela, som kan bringa klarhet angående hithörande förhållanden, också göra det.

Här föreligger nu ett memorial angående användande af 1908 års bankvinst. Den vinst, som i år skall disponeras, utgör i rundt tal 8,900,000 kronor. Nu har finansministern föreslagit, att denna vinst skulle disponeras så, att statsverket skall bekomma 8,323,000 kronor, och att till riksbankens reservfond skulle öfverföras 622,885 kronor 33 öre.

Som vi veta, stadgar riksbankslagen, att af den årliga vinsten skall hvarje år 10 % afsättas till reservfonden; sålunda skulle af vinsten från 1908 afsättas till reservfonden 894,000 kronor. Men enligt förslaget skulle endast 622,000 i runda tal afsättas. För att ernå denna fördelning har man förfarit så, att en inom riksbanken under flera år hopsparad reservfond, hittills utgörande 1,458,114 kronor 67 öre, öfverförts till reservfonden. Därigenom kommer reservfonden att uppgå till ett så högt belopp, att det endast erfordras, att 622,000 kronor i år afsättas till reservfonden, för att denna skall komma att utgöra lagstadgade 12 $^1/_2$ millioner kronor. — Sedan den nått denna summa, *må* vidare afsättning till reservfonden enligt lag upphöra. Det är nu emellertid icke alldeles säkert, att, därför att afsättning må upphöra, det är klokt att icke låta afsättning fortfarande ske. Såvidt jag kan förstå, har sålunda här fått företagas en veritabel bokföringsåtgärd för att sätta statsverket eller rättare herr finansministern i stånd att i årets budget få 8,323,000 kronor i runda tal i stället för ett belopp, som vore ungefär 271,000 kronor mindre. Jag anser, att det ligger en ganska stor svaghet i detta, att nöden i ekonomiskt hänseende blifvit så stor, att man måste vidtaga bokföringsåtgärder för att kunna komma åt så mycket som möjligt af riksbankens vinst. Det finnes också andra skäl, som ännu tydligare ådagalägga denna svaghet.

Riksbanksvinsten har de sista två åren varit särdeles stor,

Om användande af bankovinsten för år 1908. (Forts.)

naturligtvis till väsentlig del beroende på det höga diskonto, som varit rådande. — Riksbankens vinst var 1902 icke mer än mellan 3 och 4 millioner. Sedan dess har den stigit och var 1906 nära 7 millioner och 1907 inemot 9 millioner. I fjol, när det gällde att disponera en vinst på omkring 9,600,000 kronor, föreslog herr finansministern, att statsverket skulle få bekomma 7,450,000 kronor. Reservfonden skulle få sina lagstadgade 10 %, hvarjämte för framtida behof skulle reserveras återstoden 1,225,000 kronor. — Då riksbanksfullmäktige skulle yttra sig öfver denna finansministerns hemställan, yttrade de: »Det synes dock fullmäktige som vore det lämpligare, att de år, då årsvinsten varit ovanligt hög, större belopp afsattes till riksbankens pensionsfond, enär på detta sätt denna fond kunde hastigare bildas och en del af de exceptionella vinsterna skulle bibehållas för riksbanken.» — Det vill säga i fjol uttalade riksbanksfullmäktige, att det icke vore klokt att på föreslaget sätt disponera så stor del af vinsten, som herr finansministern begärde att få disponera, utan den delen, som enligt hans förslag skulle öfverföras till dispositionsfonden, borde i stället hufvudsakligen öfverföras till en pensionsfond, som beräknats till en million kronor. Bankoutskottet behandlade frågan och instämde i fullmäktiges yrkande och godkände deras uppfattning.

Jag har härmed velat visa, att i fjol ansågo riksbanksfullmäktige och utskottet, att när vinsten var så stor, hade det varit förenligt med en god hushållning att till en pensionsfond afsätta en million jämte de 10 % till reservfonden samt låta herr finansministern få de 7,450,000, som han begärde, och därjämte afsätta till dispositionsfonden ungefär 224,000 kronor. Innan detta memorial från bankoutskottet expedierades, hade emellertid finansministern kommit in med ytterligare begäran att få disponera hela den del af vinsten, som icke enligt lag skulle afsättas till reservfonden. Saken kom då åter under riksbanksfullmäktiges pröfning, och dessa yttrade då följande: »Af bankoutskottet anmodade att öfver sistnämnda förslag afgifva yttrande, få fullmäktige anföra, att fullmäktige ej haft anledning frångå sitt tidigare gjorda uttalande om lämpligheten däraf, att, särskildt när, såsom nu varit fallet, bankens vinst blifvit ovanligt stor, en del däraf afsättes till bankens pensionsfond i ändamål att, när afsättningarna vuxit till erforderligt belopp, den banken åliggande pensionering må kunna därmed bestridas. Om emellertid nu ifrågasatta belopp finnes böra anlitas för täckande af uppkomna oförutsedda statsutgifter, lärer något hinder därför ej böra möta, utan torde då med afsättningen till pensionsfonden få anstå till kommande år.» Bankoutskottet är af samma mening och uttalar, att, då nöden varit så stor föregående år, finansministern och statsverket i all rimlighets namn må disponera all vinst, som uppstått och som icke enligt lagen skall afsättas till reservfonden, och att frågan om reserverande af belopp till pensionsfonden kunde få anstå till ett kommande år.

Om användande af bankovinsten för år 1908. (Forts.)

Ja, det kommande året är nu inne och innan Riksdagen varit i tillfälle att tänka på, hur den innevarande år disponibla vinsten skall användas, har följande inträffat. Finansministern yttrar i statsverkspropositionen: »Fullmäktige hafva hos mig anmält, att fullmäktige beslutit att hos instundande Riksdags bankoutskott göra hemställan därom, att ett belopp af 1,458,114 kronor 67 öre, hvilket för närvarande hos riksbanken bokfördes såsom reserverade medel till framtida disposition, måtte få öfverföras till bankens reservfond, hvilken i sådan händelse skulle komma att uppgå till 11,877,114 kronor 67 öre. Under förutsättning att detta förslag vunne Riksdagens bifall, komme — hafva fullmäktige vidare erinrat — af 1908 års vinst å riksbankens rörelse att erfordras endast 622,885 kronor 33 öre för att uppbringa reservfonden till det i lagen för Sveriges riksbank föreskrifna beloppet af 12,500,000 kronor.» Det är att märka, att sedan riksbanksfullmäktige i fjol först en gång uttalat, att de förordade att af vinsten en million borde afsättas till pensionsfonden och att det vore nödigt att verkställa sådan afsättning, och därefter ytterligare gjort ett uttalande i samma riktning, i det de förklarat sig vidhålla sin uppfattning, att det vore lämpligt att afsätta en million till pensionsfonden, så komma fullmäktige efter allt detta utan vidare till Kungl. Maj:t, innan denna statsreglering uppgöres, och säga: »Nu ha vi funnit, att någon dispositionsfond icke vidare behöfves, utan att vi kunna öfverföra den till reservfonden. Då kan Kungl. Maj:t få så mycket mera för innevarande års statsreglering.» Detta sista uttala de visserligen icke, men det måste vara deras mening. Då det sålunda i fjol af riksbanksfullmäktige uttalats, att det behöfdes afsättning till en pensionsfond och att sådan afsättning borde ske kommande år och då detta år, hvars vinst vi nu skola disponera, också var i afseende på riksbanksvinsten ett lysande år, så kan det tyckas, att det varit tillbörligt och riktigt, om finansministern i statsverkspropositionen tagit hänsyn härtill och icke begärt att få disponera hvarenda skilling, som efter en bokföringsåtgärd skulle enligt lag kunna få disponeras. Jag nämner detta därför, att jag anser, att denna ekonomiska manöver är ett fullgiltigt bevis till de många vi förut fått, att budgetens tillstånd i år är till den grad uselt, att man verkligen måste känna sig bekymrad däröfver. För att nu något närmare gå in på detta ämne, så har finansministern i kammaren förklarat, att det icke finnes någon utsikt för att statsregleringen för nästa år skall bli bättre, utan att den otvifvelaktigt blir mycket svårare och sämre än den budget vi nu uppgöra. I år ha vi haft nio millioner kronors besparingar att tillgå, men sannolikt kunna vi icke till nästa års budget lämna några som helst besparingar; af riksbanksvinsten taga vi så mycket vi kunna få, och denna vinst blir helt säkert mindre nästa år; tullmedlen ha gått ned — korteligen, finansministern har lämnat oss en fullständig svartmålning, hur nästa års budget skall brin-

Om användande af bankovinsten för år 1908. (Forts.)

gas att gå ihop. Vidare ha vi fått en svartmålning beträffande skatteförmågan. Finansministern talade häromdagen om den direkta beskattningen och kom då till det resultatet, att denna här i landet var så hög, att man icke kunde vidare fortgå på den beskattningsvägen. Och hvad den indirekta skattevägen beträffar, vågar jag påstå, att sedan, som jag antar, genom gemensam votering växelskatten och maltskatten drifvits igenom i enlighet med det förslag, som Första Kammaren antagit, den indirekta beskattningen, också den, är så hög den kan vara. Vid en sådan sakernas ställning finnes icke mer än ett sätt att försöka bringa reda i statens affärer, och det bör vara genom en energisk och långt drifven sparsamhet. Medan jag är inne på ämnet sparsamhet, skulle det verkligen vara frestande att närmare beröra, hurusom den nuvarande regeringen, såsom vi alla veta, har firat stora segrar i de gemensamma voteringarna under denna riksdag och hurusom den i dessa voteringar städse, då det gällt de stora beloppen till armén och flottan, lyckats drifva igenom de högre anslagen. Det skulle vidare vara ganska intressant att påvisa, att de nederlag, som regeringen på det sättet i de gemensamma voteringarna tillfogat regeringsoppositionen, nog i själfva verket böra betraktas som nederlag, som den tillfogat alla Sveriges skattdragande medborgare och landets ekonomiska bärkraft och hurusom mot denna bakgrund den glans, som dessa segrar beredt regeringen, betydligt förbleknar, men min mening är icke att nu upprifva strid om dessa förhållanden.

Det är emellertid tämligen säkert, att, när man ute i landet får fullständig klarhet om beskaffenheten af den budget, som vi i år komma att antaga, alla tänkande medborgare, äfven de, som hittills trott, att därmed, att de satt etiketten fosterlandsvän på sitt anlete, allt vore väl beställdt och intet vidare behöfdes, icke ens sparsamhet, till att börja med skola bli högst förvånade och fråga sig: Huru är detta möjligt? Vi hade icke kunnat tro, att statens ekonomiska ställning och årets budget, inklusive utsikterna för nästa år, voro så dåliga, som de äro. Jag tror vidare, att, sedan denna förvåning bemäktigat sig dem, de desslikes skola gripas af bekymmer: hvart i all världens tid ha vi kommit på det ekonomiska området och hur skall detta sluta? Vi hafva ju känt oss så lugna och trott, att på det området allt varit väl beställdt.

Jag tror för min del, att det är en bjudande nödvändighet för enhvar att behjärta dessa allvarliga förhållanden, och jag tillåter mig uttala den förhoppningen, att den finansminister, som uppgör och framlägger förslag till samt kommer att stå i ansvar för nästa års budget, icke skall uteslutande eller hufvudsakligen tänka på att uppfinna flera mer eller mindre fint uttänkta och mer eller mindre väl anbragta skatter, utan må sätta som sitt ögonmärke: här måste sparsamhet benhårdt genomföras och här få inga hänsyn

tagas till sådana skäl, som anförts af dem, hvilka i år påyrkat de högsta militära anslagen.

Herr talman, jag har intet yrkande att framställa, men jag har ansett det som en bjudande nödvändighet att, innan Riksdagen åtskildes, göra detta uttalande i denna kammare.

Öfverläggningen var härmed slutad. Kammaren biföll det af herr Palme framställda yrkandet.

§ 3.

Härefter föredrogos bankoutskottets memorial:

n:o 13, angående åtgärder för anskaffande af ny tomt för riksbanksbyggnad i Kristianstad,

n:o 14, angående försäljning till telegrafverket af en riksbanken tillhörig fastighet i Västerås, samt

n:o 15, angående instruktion för nästa Riksdags bankoutskott.

Hvad utskottet i dessa memorial hemställt bifölls.

§ 4.

Ang. ändrad lydelse af § 60 regeringsformen.

Till behandling företogs härpå konstitutionsutskottets utlåtande n:o 11, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af § 60 regeringsformen jämte en inom Riksdagen i ämnet väckt motion.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna hänvisat Kungl. Maj:ts till Riksdagen aflåtna proposition n:o 80, däri Kungl. Maj:t till Riksdagens pröfning i grundlagsenlig ordning framlagt följande förslag till ändrad lydelse af § 60 regeringsformen:

Till bevillningar räknas tull- och accismedlen, postmedlen, chartæsigillatæafgiften, husbehofsbrännerimedlen samt hvad hvarje Riksdag dessutom särskildt såsom bevillning sig åtager.

Har Konungen beslutit att för Riksdagen framlägga förslag om höjande af tull å kaffe, socker, tobak, vin eller spritvaror eller af tillverkningsskatt å brännvin eller socker, må Konungen tillika förordna, att den ifrågasatta högre tullafgiften eller tillverkningsskatten skall tillämpas, intill dess Riksdagens beslut i anledning af samma förslag kungjorts. Varder genom detta beslut tullafgiften eller tillverkningsskatten bestämd lägre än Konungen föreslagit, äge den, som till följd af förordnande, hvarom nyss är sagdt, erlagt afgift eller skatt, att återfå skillnaden mellan hvad han sålunda erlagt och det belopp, som skolat utgå efter förut gällande afgift eller skatt eller, om den af Riksdagen bestämda afgiften

Ang. ändrad lydelse af § 60 regeringsformen. (Forts).

eller skatten är högre, efter denna. Förordnande, som här sägs, må ej af Konungen meddelas å annan tid, än då Riksdag är samlad eller högst femton dagar före riksdags början; och skall förslag i ämnet föreläggas Riksdagen, därest förordnandet meddelats under riksdag, inom femton dagar efter det förordnandet meddelats, men eljest inom samma tid efter riksdagens början.

I öfrigt må ej några allmänna afgifter, af hvad namn och beskaffenhet som helst, utan Riksdagens samtycke kunna förhöjas, tullen å inkommande och utgående spannmål allena undantagen. Ej heller må Konungen statens inkomster förpakta eller, till vinning för Sig och kronan eller enskilda personer och korporationer, några monopolier fastställa.

I sammanhang med den kungl. propositionen hade utskottet jämväl till behandling förehaft en af herr *Cavalli* inom Första Kammaren väckt och till utskottet hänvisad motion, n:o 61, däruti motionären hemställt, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke måtte af Riksdagen bifallas.

Utskottet hemställde, att Riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunde af Riksdagen bifallas, ville, i anledning af densamma äfvensom herr Cavallis motion, uti skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en fullständig och allsidig utredning rörande möjliga utvägar att, utan intrång i Riksdagens beskattningsrätt, undanröja de olägenheter, som vid tillämpningen af gällande föreskrifter i fråga om höjande af tull- eller tillverkningsafgift framträdt därigenom, att enskilde under tiden närmast före en förhöjning af tull- eller tillverkningsafgift förtullat eller från nederlag uttagit så stora varumängder, att det statsfinansiella syftet med förhöjningen för en tid framåt i afsevärd grad omintetgjorts, äfvensom för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill denna utredning kunde gifva anledning.

Reservationer hade emellertid afgifvits dels af herr vice talmannen *Staaff* beträffande utskottets motivering, dels ock af herrar *Säve*, *Östberg*, *Sjöholm*, *Berger* och *Björck* samt af herrar *Behm* och *Clason*, hvilka i särskilda reservationer förklarat sig anse, att utskottet bort tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition.

Sedan utskottets hemställan föredragits, lämnades ordet till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Schwartz, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Paragraf 59 regeringsformen lyder: »I sammanhang med uppvisandet af statsverkets tillstånd och behof låte Konungen för Riksdagen framlägga förslag rörande

Ang. ändrad lydelse af § 60 regeringsformen. (Forts.)

sättet att genom bevillningar fylla hvad staten kan utöfver de ordinarie inkomsterna erfordra.» Denna paragraf ålägger således Kungl. Maj:t skyldighet att vid framläggandet af statsverkspropositionen också framlägga förslag angående det sätt, hvarpå statsverkets utgiftsbehof under statsregleringsperioden skola kunna fyllas, och särskildt framhålles där, att Kungl. Maj:t skall föreslå sättet att genom bevillningar fylla, hvad staten kan utöfver de ordinarie inkomsterna erfordra. Ibland sådana bevillningar kunna ju de s. k. finanstullarna och tillverkningsafgifterna spela en ganska väsentlig roll. De hafva också allt emellanåt måst tagas i anspråk för fyllande af statsverkets behof af inkomster, och förslag därom måste redan i statsverkspropositionen framställas.

Nu har det emellertid varit tydligt för enhvar, som tagit någon kännedom om dessa förhållanden, att det sätt, hvarpå dessa förslag för närvarande med de bestämmelser, som finnas, skola framställas, medför synnerligen stora olägenheter för statsverkets räkning, då man på detta sätt redan vid statsverkspropositionens aflämnande, åtskilliga dagar innan något utskott har blifvit valdt, innan således någon behandling af de kungliga förslagen kan ske, måste i enlighet med grundlagens bud framlägga förslag om sättet att genom bevillningar, och bland dem särskildt finanstullar, fylla utgiftsbehofvet. Det är då tydligt och klart, att man därigenom släpper lös en spekulation, som ju kan vara synnerligen förmånlig för dem, som sysselsätta sig därmed, men som absolut icke kan vara förmånlig för vare sig statsverket eller konsumenterna. Detta har varit en så allmänt erkänd olägenhet, att man har nödgats se sig om efter ett sätt att kunna afhjälpa densamma. Ett förslag i denna riktning har en gång förut varit framlagdt, nämligen år 1905, men lyckades då icke vinna Riksdagens bifall.

Med aktgifvande på de anmärkningar, som mot detta förslag riktades, har jag, som vid det nödtvungna sökandet efter nya skattekällor naturligtvis nödgats undersöka, huruvida man skulle kunna på denna väg gå fram utan risk för statskassan, sökt att framlägga ett förslag, som i möjligaste mån skulle undvika de anmärkningar, som riktades mot det föregående förslaget. Nu har konstitutionsutskottet erkänt, att olägenheterna af de nuvarande anordningarna äro synnerligen stora, och har ju icke heller velat förneka, att det sätt, som här ifrån Kungl. Maj:ts sida är föreslaget, kan, åtminstone i vissa afseenden, vara effektivt nog, men konstitutionsutskottet afstyrker likvisst det framlagda grundlagsändringsförslaget och det hufvudsakligen på grund af konstitutionella betänkligheter. Konstitutionsutskottet säger, att ett antagande af Kungl. Maj:ts förslag skulle medföra en faktisk inskränkning i Riksdagens beskattningsrätt, hvilken kunde blifva af stor betydelse.

Nu ber jag för min del att få säga, att det är en syn på tingen, som jag absolut icke kunnat på något sätt tillägna mig.

Ang. ändrad lydelse af § 60 regeringsformen. (Forts.)

Man kan ju se på saker och ting ytterst olika här i världen, och detta synes mig verkligen vara ett bevis, och icke ett af de minsta, på sanningen af denna sats. För mig har det tvärtom förefallit, som om man med detta förslag, långt ifrån att komma till en inskränkning i Riksdagens beskattningsrätt, tvärtom skulle sätta Riksdagen i stånd att utöfva denna sin beskattningsrätt på ett fritt och otvunget sätt, utan att därmed någon risk blefve förenad för tillgodoseendet af de intressen, som naturligtvis Riksdagen liksom Kungl. Maj:t i första hand vill befrämja, nämligen statens intressen. Såsom förhållandena äro nu, kan jag nämligen icke se, att den oinskränkta rätt öfver beskattningen på detta område, som ingen, allra minst jag, vill förneka Riksdagen, verkligen kan af Riksdagen användas. Den står i det stora hela såsom en rättighet af jämförelsevis liten valör på papperet, därför att omständigheterna kunna och måste i sådana fall som dessa blifva sådana, att rättigheten i realiteten icke är så stor, som den synes. Jag skulle vilja gå därhän, att jag säger, att, som förhållandet är nu, Kungl. Maj:t verkligen har bra mycket större makt i sin hand öfver beskattningen i dessa afseenden, än hvad Riksdagen har, och att detta förhållande också just genom ett förslag af denna beskaffenhet blefve omvändt till att blifva det, som det bör vara, nämligen att det är Riksdagen, som ensam har denna rättighet i sin hand.

Jag ber att få framhålla som ett skäl den omständigheten, att det är naturligt, att, när ett förslag till höjning af finanstullar framlägges, Riksdagen, antingen den vill eller ej, måste synnerligen hastigt fatta beslut i denna fråga för att så mycket som möjligt förringa de för statsverket obehagliga följderna af ett uppskof med ett sådant beslut, sedan förslaget en gång blifvit framlagdt. Nu har genom det förslag, som här är framlagdt, meningen varit, att, såvidt möjligt, gifva Riksdagen tillfälle att utan denna känsla af nödtvång kunna lugnt öfverlägga, om det föreliggande förslaget bör antagas eller ej. Jag erinrar om, huruledes Riksdagen, jag tror det var år 1903, så fort som möjligt och, efter den uppfattning jag har om saken, på synnerligen berömvärdt sätt behandlade en kunglig proposition, som blifvit redan i statsverkspropositionen omförmäld, nämligen angående höjning af brännvinstillverkningsafgiften. På 50 timmar, från det förslaget var inkommet från Kungl. Maj:t, var det slutbehandladt. Riksdagen hade fattat sitt beslut, och förordningen om den nya afgiften var promulgerad. Det skedde så fort, som det var möjligt, men i alla händelser icke fort nog, ty äfven om icke den kungliga propositionen i enlighet med grundlagens bud måst på förhand tillkännagifvas i statsverkspropositionen, hade i alla fall 50 timmar varit nog för att låta spekulationen få en sådan fart, att afsikten med den höjda skatten, att komma statskassan tillgodo, för längre tid blifvit eluderad.

Ang. ändrad lydelse af § 60 regeringsformen. (Forts.)

Nu erkänner också konstitutionsutskottet, att, under förutsättning att Riksdagen godkänner Kungl. Maj:ts eventuellt framlagda förslag, det nu föreliggande grundlagsändringsförslaget utan tvifvel icke är utan sina fördelar. Men så säger konstitutionsutskottet, att Riksdagen blir så godt som tvungen att antaga just detta förslag, ty om Riksdagen skulle vilja antaga ett annat, tycker att en annan skatt än den af Kungl. Maj:t föreslagna är bättre, kan dock icke Riksdagen göra det, emedan, om Riksdagen så gör, spekulationen just kommer att slå sig på detta nya objekt, och afsikten med det hela sålunda kommer att förfelas.

Ja, denna anmärkning framställdes vid remissdebatten i Första Kammaren af herr doktor Cavalli, och jag beklagar lifligt, att jag icke i det svar, som jag sökte gifva hans första anförande, kom att fästa mig just vid denna sak, som han framställt. Jag gjorde det icke, hvilket gaf doktor Cavalli anledning att i ett andra anförande fastslå, att jag icke kunnat vederlägga, hvad han sagt. Jag ville då icke, då det var en remissdebatt, förlänga debatten alltför mycket, men detta var nog ganska oförståndigt, ty det kunde ju möjligen, åtminstone inför konstitutionsutskottet, hafva blifvit klart, att jag icke utan vidare godkänner denna anmärkning från doktor Cavallis sida, utan att jag verkligen tänkt på en sådan anmärkning, och att jag i det föreliggande förslaget såg en möjlighet att undvika äfven en sådan olägenhet. Ty, mina herrar, det föreliggande förslaget innehåller ju icke endast, att Kungl. Maj:t skulle äga rätt att före riksdagen göra en provisorisk höjning i den tullsats, om hvars höjning han ämnar för Riksdagen afgifva förslag, utan det innehåller äfven rätt för Kungl. Maj:t att under det Riksdagen är samlad, göra en sådan höjning 15 dagar innan proposition till Riksdagen aflämnas. Nu har det aldrig fallit mig in, att den saken skulle kunnat tolkas på annat sätt, än att detta sista just skulle ske i bästa samförstånd med den Riksdagens delegation, nämligen bevillningsutskottet, som har att handlägga det ursprungliga kungliga förslaget. Just därför, att jag hade detta så fullkomligt klart för mig och icke ett ögonblick tänkte på, att någon kunde tro, att man ville opponera mot något sådant, att svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta utöfvas af Riksdagen allena, just därför kunde det icke falla mig in, att situationen skulle kunna blifva sådan under en riksdag, att Kungl. Maj:t alldeles proprio motu, då han icke längre behöfde taga initiativ i den saken, enär det, då Riksdagen är samlad, är bevillningsutskottet, som tager initiativ i sådana frågor, ändock skulle göra det. Jag tänkte mig aldrig, att Kungl. Maj:t skulle af egen drift komma med ett sådant förslag under riksdagens gång, utan att det just skulle bero på, att det visade sig, att sympatierna för det ursprungliga kungliga förslaget icke vore sådana, att det kunde hafva utsikt till framgång, och att bevillningsutskottet hellre velat hafva en annan skatt, eller också rent af att bevillnings-

Ang. ändrad lydelse af § 60 regeringsformen. (Forts.)

utskottet för uppgörande exempelvis af den slutliga beräkningen af statsverkets inkomster kommit underfund med, att det behöfde något belopp för att stoppa till något hål, och att det kunde vilja hafva en sådan finanstull eller skatt, som är i fråga. Och under sådana förhållanden tänker jag mig, att detta mycket väl kunde ske på det sättet, att Kungl. Maj:t afgifver en proposition i enlighet med hvad som i förslaget är framställdt.

Således tror jag, att det nu framställda förslaget skulle kunna täcka jämväl dessa önskemål. Men jag erkänner, att jag härvidlag utgick och utgår från den förutsättning, som för mig synes helt naturlig, nämligen att i sådana saker fullt samförstånd bör äga rum mellan regering och Riksdag och att bägge dessa myndigheter böra vara fullt besjälade af en önskan att ställa det så, att samhällets bästa därigenom främjas. Nu kan det vara möjligt, att förhållandena kunna blifva sådana, att den förhoppning, den tankegång, som legat till grund för mitt förslag, skulle kunna visa sig på något sätt felaktig. Under sådana omständigheter vill jag erkänna, att det vore önskligt, att den bestämmelse, som här är föreslagen, kunde på sådant sätt kompletteras, att man vore fullt på det klara med, att alla de olägenheter, som från konstitutionsutskottets sida framhållits, på ett fullt betryggande sätt kunde undanröjas. Men hvad jag vill framhålla är, att hvilket beslut man än i den vägen kommer att fatta, får man icke glömma, att § 59 regeringsformen ålägger Konungen skyldighet att redan vid början af riksdagen framlägga ett sådant förslag, som här är i fråga, och att man således omöjligen kan undvara en bestämmelse af den innebörd, jag här föreslagit, om man öfverhufvud taget vill ställa så till, att vid det tillfället, och det är ju det oftast förekommande, intet obehag för statskassan blir en följd af bristen på bestämmelser i detta hänseende.

Konstitutionsutskottet har också ett par andra anmärkningar mot Kungl. Maj:ts proposition. Utskottet säger, att en sådan anordning, som Kungl. Maj:t föreslagit, lätt kan medföra en ur statsfinansiell synpunkt betänklig förskjutning i en redan uppgjord statsreglering och med afseende å de i samband med denna fastställda bevillningarna. Jag kan icke förstå innebörden häraf på annat sätt än att meningen är, att, om t. ex. nu 1909, antaget att denna grundlagsbestämmelse funnes, i statsverkspropositionen föreslagits höjning af någon af dessa finanstullar, och den blifvit af Riksdagen godkänd — ty det är endast för den händelse den blifvit af Riksdagen godkänd, man kan tala om förskjutning vid statsregleringen — en förskjutning därigenom skulle komma att äga rum i 1909 års stat, ehuru finanstullen varit afsedd för år 1910. En sådan förskjutning skulle endast innebära det, att statskassan under år 1909 kommer i åtnjutande af så mycket större inkomster, som denna höjning i tullen kunnat utgöra. Jag kan egentligen icke förstå, att detta skulle vara någon ur statens syn-

Ang. ändrad lydelse af § 60 regeringsformen. (Forts.)

punkt så synnerligen betänklig sak, och jag vill framhålla, att Riksdagen aldrig förut haft en sådan uppfattning. Ty så godt som alltid, när någon mera betydande tullförhöjning skett, har Riksdagen beslutat, att denna förhöjning skall träda i kraft från och med den dag, Konungen bestämmer. Så skedde åren 1888 och 1892, då de stora tullförhöjningarna vidtogos. Den ena gången trädde förhöjningen i kraft den 21 juni och den andra gången den 1 juli. Det blef, om man så vill, en förskjutning i respektive års statsregleringar, om också icke mer än ett halft år, under det att det nu skulle kunna blifva ett helt år. Emellertid, i praktiken ställer saken sig utan allt tvifvel motsatt mot hvad utskottet säger. Ty det är just på grund af de nuvarande bestämmelserna, som en kolossal förskjutning i redan uppgjorda statsregleringar ägt rum, och detta är också helt naturligt. Ty om ett förslag om höjda finanstullar framlägges vid Riksdagens början, sker naturligtvis en kolossal spekulation i den varan, innan Riksdagen hinner behandla ärendet, och om vi antaga, att Riksdagen antager denna finanstull, befinnes det, att det, då detta skett, redan förtullats så kolossalt mycket, att med all sannolikhet ingenting under hela återstående delen af året vidare kommer att förtullas, och att äfven under en mycket stor del af nästkommande år eller just det år, för hvilkets statsreglerings upphjälpande denna tull var afsedd, ingenting kommer att inflyta. År 1879, då tobakstullen första gången höjdes, förtullades betydande kvantiteter, och på åtskilliga håll räckte det i två år och däröfver. Det är tydligt och klart, att just en sådan förskjutning af redan uppgjorda statsregleringar, som konstitutionsutskottet uttalar farhåga för, i vida högre grad inträffar under nuvarande förhållanden. Ty det blir en kolossal förtullning efter de lägre tullsatserna, inkomsterna blifva ofantligt mycket större det året, under det att de nästa år nästan totalt uteblifva. Jag kan sålunda icke tillmäta detta skäl någon som helst praktisk betydelse. Detsamma skulle jag vilja säga om ett annat uttalande af utskottet, nämligen det, att, om Riksdagen afslår ett eventuellt kungligt förslag, och restitution i öfverensstämmelse med bestämmelserna utbetalas, denna restitution icke skulle komma dem till godo, som fått betala den högre tullen, utan köpmännen, som förtullat varorna till det högre priset och sedan höjt sina pris med ett mot tullen svarande belopp och därefter få restitution. Jag vill hänvisa till hvad Sveriges allmänna handelsförening säger i bilagan på sidan 7, tredje stycket nedifrån, angående det sannolika uti, att under sådana omständigheter, under den mellantid, som här skulle komma att existera, varuprisen skulle höjas synnerligen mycket. Handelsföreningen uttalar som sin mening, att så icke skulle komma att ske, och jag tror, att denna mening har fullt fog för sig. Men äfven om det skulle vara förhållandet, att prisen höjdes och restitutionen icke komme vederbörande konsumenter till godo, utan köpmännen, och dessa senare på detta sätt

Ang. ändrad lydelse af § 60 regeringsformen. (Forts.)

komme att göra en extra vinst, vill jag framhålla, att denna extra vinst är orimligt mycket mindre än den, som de under nuvarande förhållanden göra. Om köpmännen förtulla, — och utan tvifvel förtulla de stora kvantiteter efter de lägre tullsatserna, — och sedermera, när Riksdagen beslutat att höja tullsatserna, naturligtvis höja prisen, så kanske det under ett par års tid äro de, som beskatta allmänheten med de af staten beslutade skattesatserna, och statskassan får ingenting godt däraf. Jag tror, att detta är en beskattning, som mera borde vara underkastad kritik från det allmännas sida än denna möjligen ojämnt drabbande restitution.

Jag är mycket glad öfver, att konstitutionsutskottet tydligtvis icke kunnat komma ifrån det berättigade uti den åskådning, som ligger till grund för mitt förslag, och jag för min del har icke något emot att förslaget, i hvad det afser grundlagsändring, blir föremål för ytterligare noggrann och sakkunnig granskning. Är det möjligt att kunna hitta på något, som ytterligare betryggar syftet med det framlagda förslaget, är det gifvet och klart, att jag för min del med glädje accepterar detta. Men jag vill ännu en gång framhålla, att detta omöjligen kan ske på det sätt, att man icke får lof att taga med bestämmelser af det slag, som här äro framlagda. Emellertid hafva vi, som sagdt, tid på oss för att verkställa en grundlagsändring, och det skall blifva mig mycket kärt att i detta hänseende få tillkalla personer från Riksdagen för att med dem rådgöra om saken, om den kan ytterligare främjas. Men jag kan icke neka, att jag samtidigt i någon mån hyser farhågor för, att, om, såsom jag hört sägas, det slut, till hvilket konstitutionsutskottet kommit i denna fråga, skulle utöfva den inverkan på bevillningsutskottet, att det icke ansåge sig kunna tillstyrka bifall till den supplementärproposition, som framlagts samtidigt med den här ifrågavarande, detta kommer att medföra stor risk. Ty det är ju dock så, att det är möjligt, att Kungl. Maj:t kan finna sig skyldig eller nödsakad att begagna sig af den rätt — eller rättare sagdt fullgöra den plikt, som § 59 regeringsformen ålägger Kungl. Maj:t — jag säger, det kan vara möjligt, att Kungl. Maj:t kan finna sig uppfordrad därtill under nästa eller därpå följande år och utan ett sådant bemyndigande, som det som där var begärdt, löper man naturligtvis den risken eller har tämligen klart för sig, att om förslaget kommer fram, så bli följderna sådana de vid föregående tillfällen varit. Och det var just för att i hvad på mig kunde ankomma söka undanröja de obehagliga följderna af de nuvarande bestämmelserna, som jag ansett det med min plikt ovillkorligen likmätigt att för Riksdagen framlägga detta förslag och begära ett bemyndigande, hvarigenom man skulle kunna fullgöra den i regeringsformen Kungl. Maj:t ålagda skyldigheten utan den risk, som nu är förbunden därmed, men med fullt erkännande af den rätt, hvilken — och det har, som sagdt, aldrig från min sida fallit mig in att bestrida detta — Riksdagen äger

i beskattningsfrågor att själf bestämma och själf afgöra, hvilken modus det gäller att gå fram efter.

Ang. ändrad lydelse af § 60 regeringsformen. (Forts.)

Jag får således framhålla, att vill ej Riksdagen af ett eller annat skäl gifva ett bemyndigande, som uteslutande är afsedt att gagna det allmänna, så är det en sak som Riksdagen själf har att besluta om, och som från min sida sedt icke kan annat än på sin höjd föranleda ett beklagande, att Riksdagen funnit det lämpligt att fatta ett sådant beslut, för hvars konsekvenser Riksdagen emellertid ensam får åtaga sig ansvaret.

Vidare anförde

Herr vice talmannen: Herr talman, mina herrar! Uti den del af den svenska pressen, där en grupp, som kallar sig för unghögern plägar att föra pennan, talas det då och då om att det svenska folket och det svenska folkets representanter böra företaga en s. k. självfrannsakan, d. v. s. en rannsakan, om det står väl till i åtskilliga afseenden i vårt samhälle.

Jag vill nu lämna därhän, huruvida man på det håll, hvarifrån denna uppfattning utgått, är utrustad med någon högre grad af auktoritet. Det kan emellertid hända, att det i alla fall kan vara något riktigt uti detta då och då framstälda kraf. Mig förefaller det, att ett tillfälle, sådant som detta grundlagsändringsförslag gifver, innebär en ganska stor anledning att taga i betraktande, huruvida det förhållande, som grundlagsändringen afser att mota, icke kan betraktas från mer än en synpunkt och kanske från synpunkter, som skulle kunna gifva oss anledning till åtskilliga goda föresatser för framtiden.

Den lagstiftning, som här är föreslagen, har ju till förutsättning, att det visat sig, att köpmännen plägat i mycket hög grad — såsom också herr finansministern utvecklade — spekulera, så snart de få kännedom om eller »vädra upp», som man plägar säga, att staten är i behof af ökade inkomster, och att det kan vara fråga om att taga till någon finanstull eller höja någon af redan befintliga finanstullar eller någon tillverkningsskatt.

Nu är det det jag ville att vi skulle fråga oss: är det verkligen någonting riktigt, är det någonting, som man måste utan vidare godkänna såsom för all framtid bestående, att en klass sådan som köpmannaklassen på detta sätt skall försöka att, när man sålunda får kännedom om ett statens behof, vända till sin fördel detta behof? Hvad afser staten genom att öka eller införa en sådan tull eller afgift, som här är fråga om? Jo, den afser att beskatta konsumenterna till sin, till statens, det allmännas fördel. Hvad göra spekulanterna? Jo, de vända de afgifter, som konsumenterna få betala, i en penningström, som går till deras egen kassa i stället för till statens.

Det är ju så, att vi mer än en gång öfverraskas af förhållan-

Ang. ändrad lydelse af § 60 regeringsformen. (Forts.)

den i det svenska samhället, som verka ganska nedslående på oss. För icke så lång tid sedan erhöllo vi kännedom om, att uti en stad en hel ring af affärsidkare och de mest framstående, riktiga s. k. samhällspelare, hade förenat sig om att gäcka statens entreprenadutbjudande och att genom sammanslutning inbördes till sin fördel vända statens behof i det afseende, entreprenaderna gällde. Detta handlingssätt möttes, såvidt jag vet, med ett fullständigt allmänt ogillande. Det är möjligt, att det är lagligt, resonerade man, men säkert är, att det ej är lojalt. Nu är frågan: huru är omdömet i det afseende det här gäller? Det är ju alldeles gifvet, att köpmannen, som spekulerar genom att köpa mer än han för tillfället behöfver, handlar fullkomligt lagligt, absolut lagligt — det är ju ingenting, som hindrar att köpa 3, 5, 10 gånger mer än man för ögonblicket behöfver. Men frågan är den: är det fullt lojalt, att så sker? Ja, det kan väl kanske ses på olika vis! Ifall man säger, att köpmannen står på ena sidan och staten eller det allmänna på den andra, och att det är dess afsedda fördel, som han tillvinner sig genom fullt lagliga medel, då äro väl kanske de flesta, tror jag, för närvarande böjda att säga: »nå, det kan man ej säga något om; man får försöka från statens sida att hjälpa sig och att mota dem!» Man kan således ej uttala någon fördömelse öfver hvad som sker. Men om vi ändra namnet *staten* och *det allmänna* till benämningen *fosterlandet*, som i själfva verket är en och samma sak, så kan det hända, att omdömet utfaller annorlunda. Vi få ju komma ihåg, att man om fosterlandet vid högtidliga tillfällen lär oss, att vi för det skola offra allt, ända till lif och blod. Här är ej fråga om att offra någonting annat än en alldeles omotiverad fördel, som skulle kunna tillfalla köpmannen. Ett handlingssätt får ju understundom i det privata lifvet bedömas ur synpunkten, mot hvilken det riktar sig. Om exempelvis i det privata lifvet en son eller ett par söner finge kännedom om, att deras moder skulle vilja begynna en affär eller ägna sig åt en affärsrörelse och begagnade sig af denna sin vetskap för att förekomma henne och själfva göra vinst, då skulle dessa säkert anses som mycket dåliga söner! Nu är det just det, som man både säger och sjunger vid festliga tillfällen, att fosterlandet är vår moder och vi äro dess söner! Vid sådant förhållande kan det ifrågasättas, huruvida det är så synnerligen fint och grannlaga detta handlingssätt från köpmännens sida. Det är ju något underligt, att fosterlandet skulle anses vara till för att på högtidliga dagar sålunda lofprisas och nästan tillbedjas och för att i hvardagslag — om jag får använda ett så vulgärt uttryck — skinnas och klås!

Men om vi nu också skulle önska att det vore på annat sätt än det faktiskt är, så tror jag, att vi skulle gå för långt, om vi tilläte oss att under nu rådande förhållanden framställa något bestämdt och starkt klander mot ifrågavarande spekulanter. Ty man

måste ju alltid, då det gäller sådana handlingar, se till huru högt den allmänna nivån står. Och är det så, att man finner, att äfven de förnämsta, de som åtnjuta det största anseendet handla så, då är det klart, att det vore förhastadt att rikta någon starkare förebråelse mot den ene eller den andre.

Ang. ändrad lydelse af § 60 regeringsformen. (Forts.)

Jag har försökt bilda mig en föreställning om, huru uppfattningen i detta afseende är. Belysande i det hänseendet är, att vid 1905 års diskussion i Första Kammaren en representant för köpmannastånd et och en, som — såvidt jag vet — anses som en af de mest framstående i det afseendet, använde det bestämda uttrycket *lojala* för att beteckna dem, som icke gjorde sådana spekulationer. Men jag tror likväl icke, att det exemplet i och för sig är afgjordt talande — jag tror snarare, att den allmänna köpmannauppfattningen ligger på den andra sidan. Jag har bestämd anledning att tro så, därför att jag funnit, att vår nuvarande finansminister i det afseendet står på en alldeles motsatt ståndpunkt mot den, som den nyss antydde köpmannen i denna debatt tillkännagaf. Herr finansministern yttrade vid den af honom nyss berörda under innevarande riksdag hållna remissdebatten i första kammaren följande: »Jag tror mig kunna vara så mycket mer berättigad att tala med en viss erfarenhet i denna fråga, som det ju af de här ifrågavarande artiklarna är en, som jag sysselsätter mig med i min borgerliga näring. Det är tobaken. Och i det afseendet kan jag icke underlåta till slut att tala om för herrarna en erfarenhet, visserligen icke för mig personligen, men från min firma. Det var, när den sista tullförhöjningen beslöts å tobak, år 1879. Då tog sig Riksdagen, utan tvifvel i öfverensstämmelse med grundlagens anda, en funderare på den saken, innan den beslöt. Men medan Riksdagen funderade, gingo ångbåterna, orderna, och slutet blef, att min firma förtullade tobak för öfver två år. Jag är alldeles öfvertygad, att den var ingalunda den enda om detta. De andra voro nog icke dummare. Men hvad som är att komma ihåg, det är, att det är icke alla, som kunna göra på det sättet. Under nuvarande förhållanden kan jag således icke se annat, än att det är ett oberättigadt privilegierande af de starka firmorna på de små firmornas, på konsumenternas och på statens bekostnad. Jag tror det kan vara skäl nog att söka få ändring i sådana förhållanden.»

Det är ju på sätt och vis ganska pikant att se en finansminister, som på det sättet lagstiftar mot sig själf eller sin egen firma! Men hufvudsaken är, att hvad själfva yttrandet beträffar, så är det så klart, att man ej kan misstaga sig i fråga om dess innebörd. Där säges ju uttryckligen, att de kloka och rika köpmännen spekulera på detta sätt; om någon ej gör det, så är det antingen därför att han är för dum eller för fattig. Och tydligare kan man ju icke uttrycka sig.

Jag tror därför — såsom jag redan förut antydt — att då en

Ang. ändrad lydelse af § 60 regeringsformen. (Forts.)

affärsman af så framstående beskaffenhet och som åtnjuter en så odelad aktning såsom affärsman har denna uppfattning, då är det också alldeles gifvet, att det nog är samma uppfattning, som för närvarande i det stora hela är förhärskande. Men däraf följer väl icke, att man för alltid bör stanna vid densamma. Det är min bestämda öfvertygelse, att både i detta och i många andra fall måste en framtid, och en nära föreliggande framtid, se en alltmera allmän öfvergång i tänkesättet här i landet i fråga om individens, den enskilde medborgarens förhållande till och skyldighet gentemot staten, det allmänna, fosterlandet äfven i så trivala saker, som man här talar om.

Huru skall detta gå till? Jo, det måste gå till så, mina herrar, som all opinionsförändring går till, nämligen genom att man så småningom ihärdigt bearbetar opinionen. Och i det fallet lär väl pressen ha en stor uppgift att fylla. Hvad angår framtida generationer, så måste det utan tvifvel gå till så, att uppfostran ställes på ett helt annat sätt och tar sikte på helt andra praktiska, oss nära liggande förhållanden än nu, framförallt samhörigheten samhällsmedlemmar emellan och mellan dem och deras fosterland.

Jag tror också, att man kan i vår egen nyare historia finna exempel på en utveckling, som har en viss analogi med den nu antydda. Det var, som herrarne väl veta, ej många år sedan, som den enskilde icke ansågs äga någon skyldighet att själf bidraga till upplysning för staten i beskattningshänseende; det var på 1890-talet, som frågan om självdeklaration väcktes. Den mötte ett alldeles oerhördt, ett alldeles förbittradt motstånd till att börja med, i synnerhet i Första Kammaren; men den, som följt med och minnes dessa saker, erinrar sig också, hur det förbereddes en ändring i tänkesättet, hur jorden, om jag så får säga, uppluckrades genom vissa händelser, som framdrogos af pressen. Män t. o. m. i en mycket framstående ställning i det allmännas tjänst befunnos hafva begagnat sig af den rådande hemligheten i skattehänseende ända till den grad, att de dristat att besvära sig öfver taxeringar, som voro vida lägre, än hvad de verkligen hade i inkomst.

Detta, som åtskilliga af herrarne nog minnas, väckte ett mycket stort uppseende, och jag tror, att det var det, som väsentligen förberedde det omslag, hvilket fullbordades genom den finansiella nödvändighet, som uppträdde i början af detta århundrade. Man skall därför ej ge tappt, utan tvärtom tror jag, att man skall försöka bilda sig en bestämd uppfattning om, hvad som är riktigt, och den reform, som det allmänna tänkesättet bör undergå, och sedan bör man genom de medel, som finnas att tillgå, försöka åstadkomma en sådan reform.

Hvad nu angår det anförande, herr finansministern här hållit, kunde jag inskränka mig till att säga mycket litet, alldenstund han ju i viss mån gjort en reträtt, då han uttalat önskvärdheten af, att andra

bestämmelser, kompletterande bestämmelser, komma med i detta grundlagsändringsförslag. Ja, det är naturligtvis en metod. Det är en metod att tänka sig denna fråga löst, som man skulle kunna kalla parallellmetoden, d. v. s. Kungl. Maj:t skulle få en sådan makt eller ungefär sådan makt, som här är ifrågasatt, men tillika jämsides härmed skulle en Riksdagens delegation få en likadan makt. Jag för min del tviflar dock på, att en så stor myndighet skulle kunna uppdragas åt bevillningsutskottet utan vidare. Jag föreställer mig, att om den vägen ur andra synpunkter vore lämplig, borde en förstärkning af utskottet på något sätt åstadkommas. Men så mycket är väl ändå klart, att icke var propositionen, sådan den nu förelades Riksdagen, i ringaste mån betryggande, ty herr finansministerns föreställning om den grad af sympati, som skulle råda mellan Kungl. Maj:t och bevillningsutskottet o. s. v., var ju litet fantastisk och kan ju ej med säkerhet vare sig nu eller för framtiden motsvaras af verkligheten.

Ang. ändrad lydelse af § 60 regeringsformen. (Forts.)

Herr finansministern sade, att man kan se på saker på olika sätt här i världen, och han tillämpade dessa sanningsord på utskottets åsikt, att Riksdagens makt skulle genom propositionens antagande på betänkligt sätt blifva inskränkt. Ja, det är otvifvelaktigt, att man kan se saker på olika sätt här i världen, och i det afseendet ha vi ju redan förut fått exempel under denna riksdag på, att man från regeringens sida och denna kammares sida kan på olika sätt se saker, där det är fråga om inskränkning i Riksdagens makt.

Hvad beträffar den punkt i utskottets motivering, som herr finansministern äfven behandlade, nämligen den statsfinansiella synpunkten, anhåller jag att endast i förbigående få nämna, att det är just den jag afsett, då jag reserverat mig mot viss punkt af utskottets motivering. Jag tror icke, att den reflexion, som där gjorts, är så talande.

Beträffande det sista stycket i utskottets motivering vill jag be att få framhålla en sak. Det står:

»I likhet med herr Cavalli anser nämligen utskottet, att Riksdagen i hvarje fall ej bör afstå från sin fulla rätt att besluta öfver bevillningarna, förrän grundlig undersökning verkställts och allvarliga försök blifvit gjorda att öfvervinna nu befintliga olägenheter utan att inskränka Riksdagens nuvarande rätt.»

Och den skrifvelse till Kungl. Maj:t, hvars aflåtande utskottet förordar, går ju ut på en begäran om utredning, vid hvilken man just skulle se till, om man skulle kunna åstadkomma en reform utan ingrepp i Riksdagens beskattningsrätt. Jag vill beträffande den af mig upplästa meningen i motiveringen påpeka, att den, som man finner, är af en negativ form. Det står, att utskottet anser, att Riksdagen i hvarje fall ej bör afstå från sin fulla rätt att besluta öfver bevillningarna, förrän grundlig utredning kommit till stånd och visat, att alla andra utvägar än den af Kungl. Maj:t före-

Ang. ändrad lydelse af § 60 regeringsformen. (Forts.)

slagna äro omöjliga. Det står ej, att man, om en utredning med sådant resultat äger rum, skall gå in på den utvägen. Det torde nog finnas de medlemmar af utskottet, som haft den åsikten, men jag för min del har ej haft den.

Jag är iugalunda blind för, att tidsutvecklingen kan komma och kanske bör komma att medföra en möjlighet till större, till mera obehindradt, till mera kraftigt initiativ åt regeringen både i det ena och andra afseendet. Men jag är alldeles klar på, att förutsättningen för att man skulle kunna gå in på, att sådan initiativrätt beredes genom uppgifvande eller eftergifvande på ena eller andra hållet af någon Riksdagens myndighet, bör vara den, att utvecklingen, den politiska utvecklingen, går i parlamentarisk riktning, så att det blir klart och för framtiden tryggt här i landet som i många andra länder, att det råd, som skall utgöra Konungens råd, tillika är ett folkets råd vid Konungens sida. Om så sker, om det blir en trygghet för detta genom den politiska utvecklingen här i landet, så tror jag, att här som annorstädes mycken möjlighet kan komma att beredas för ett sådant kraftigt initiativ, för hvilket tiden nu genom eftergift från Riksdagens sida alls icke är inne.

Jag ber slutligen att få erinra om, att den svenska Riksdagens makt öfver bevillningarna icke är någon ny och hux-flux tillkommen makt; det är en makt, som har sin långa historia bakom sig. Det är en makt, som nödvändiggjorts genom många och stora olyckor under enväldets tid, och den makten inskrefs, åtminstone principiellt sedt, första gången, om jag ej misstager mig, i 1719 och 1720 års regeringsform, andra gången i 1772 års regeringsform; sedan kom förenings- och säkerhetsakten af år 1789 med dess så ytterligt invecklade och egendomliga bestämmelser, som likväl utan tvifvel i detta afseende beteckna ett försök till kringskärande af Riksdagens makt; och till sist kom efter förenings- och säkerhetsaktens olyckliga lif 1809 års regeringsform, hvarigenom denna envåldsförfattning upphäfdes. I 1809 års regeringsform har Riksdagens makt öfver bevillningarna klart och tydligt uttryckts. Nu är frågan: skola vi till firande af 100-årsminnet af 1809 års regeringsform taga ett steg tillbaka, eftergifva något på den makt, som den regeringsformen fastställer, skola vi måhända fira året 1809 genom att i viss mån gå tillbaka till den envåldsförfattning, 1809 års författning aflöste? På den frågan vill jag för min del svara alldeles bestämdt: nej, det skola vi icke göra.

Med betonande af att här föreligger ett missförhållande, att man skall se till, huruvida det kan bortarbetas utan att därigenom åstadkommes en maktförskjutning, innebärande ett än större missförhållande och att därför fordas en grundlig och allsidig utredning, tillåter jag mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Branting, Wavrinsky, Wallis, Berg*

i Stockholm, *Kobb*, *Byström*, *Kjellberg*, *Pettersson* i Södertälje och *Beckman*.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 5.

Föredrogs sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 7, i anledning af väckt motion om anslag till rättegångsbiträden att tillhandagå genom olycksfall i arbete skadade arbetare eller deras efterlefvande för utbekommande af dem enligt lag tillkommande ersättning.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Ang. fackmässig inspektion öfver rikets sparbanker.

Efter föredragning af sammansatta banko- och lagutskottets utlåtande n:o 4, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående inrättande af fackmässig inspektion öfver rikets sparbanker, begärdes ordet af

Herr Fornander, som anförde: Herr talman! Denna fråga är, jämförd med de nationalekonomiska och socialpolitiska spörsmål, som i dag och tillförene under denna riksdag behandlats, gifvetvis af mindre betydande art. Men då vi besinna, att sparbankerna för närvarande förvalta 700 millioner kronor, och äfven taga i betraktande, att vissa ingående anmärkningar mot den inspektion, som utöfvas öfver denna förvaltning, från flera håll framkommit, så kan jag icke underlåta vid detta tillfälle, särskildt med hänsyn till den omständigheten, att enligt mitt förmenande utskottet synes ha försvagat kraftet på en fackmässig inspektion af sparbankerna, att uttala mig i ämnet.

Först i 1891 års sparbankskommittés utlåtande finna vi de grundprinciper framhållna, som sedan tillämpats. Kontrollen skall vara effektiv. Därmed åsyftades icke blott, att inspektion *kan* utöfvas, därigenom att en bokföring förefinnes, som gifver en tillförlitlig bild af sparbankens ställning, utan också att effektiva åtgärder på grund af den inspektion, som utförts, kunde, om så ansågs nödvändigt, af Konungens befallningshafvande vidtagas. Inspektionen åsyftar för öfrigt enligt samma utlåtande att skydda delägare mot uppenbar kränkning af deras rätt, och det är just motionens innebörd, att detta syfte skall kunna tillgodoses på ett bättre sätt än hittills.

Om jag nu granskar utskottets motivering, finner jag att börja med den värdefulla upplysningen, att, enligt hvad utskottet för-

Ang. fackmässig inspektion öfver rikets sparbanker. (Forts.)

vissat sig om, Kungl. Maj:t har på grund af en af sparbanksföreningen gjord framställning redan vidtagit åtgärder för en undersöknings anställande angående nödvändigheten af en sådan inspektion. Och det må jag säga, att hade jag haft vetskap härom före den 25 januari detta år, då motionen aflämnades, hade sannolikt icke någon framställning gjorts från min sida i detta ärende. Men för öfrigt har erfarenheten gifvit vid handen, särskildt när det varit fråga om sparbanksverksamhet, att framställningar, som af sparbanksföreningen gjorts till Kungl. Maj:t, åtminstone vid ett par tillfällen lämnats utan afseende. Så var förhållandet 1904, då sparbanksföreningen gjorde en underdånig anhållan hos Kungl. Maj:t, att Konungens befallningshafvandes för inspektion anlitade ombud måtte beredas skäligt arfvode; denna framställning ledde icke till någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Tidigare hade en sådan framställning gjorts, åsyftande att närmare reglera de enskilda aktiebankernas sparkasserörelse; äfvenledes denna utan något resultat. Då man har sådan erfarenhet, ligger det nära till hands att tänka sig möjligheten af, att en framställning hos Kungl. Maj:t enbart genom en förening icke kan tillvinna sig den uppmärksamhet som samma fråga först därigenom brukar få, då Riksdagen själf tager den om hand.

Öfvergår jag så till närmare aktgifvande på de skäl, som utskottet framhåller, förefalla dessa mig vara af den art, att de i viss mån förringa betydelsen af motionen. Utskottet säger nämligen:

»Äfven om man får medgifva, att med hänsyn till sparbankernas stora utveckling en kontroll af deras verksamhet kan vara önskvärd utöfver den, som nu är föreskrifven, torde det icke vara så lätt att säga, huruvida eller under hvilka former en sådan statskontroll öfver sparbankerna, som i motionen begäres, kan och bör anordnas.»

Denna framställning, i den mån den medgifver, att en sådan inspektion kan vara önskvärd, gör intryck af att vara tämligen framtvingad från utskottets sida. Men hvad som särskildt utmärker den är tvifvel på, att förenämnda inspektion *bör* anordnas, och, för den händelse den bör anordnas, huruvida den *kan* anordnas. Det är just denna grundtanke i utskottets framställning, hvilken grundtanke synes mig innebära den uppfattningen, att den ifrågavarande inspektionen med all sannolikhet är obehöflig, som gör, att jag måste söka påvisa, att en sådan inspektion *är* önskvärd.

Till att börja med skall jag då besvära kammaren med att fästa sin uppmärksamhet på några få punkter i motiveringen till motionen, som i allt stöder sig på sparbanksföreningens uttalande. Däri säges bland annat, att det ligger makt uppå, »att de för ändamålet anlitade personer besitta icke allenast det borgerliga anseende, som fordras för att deras utlåtanden skola hos sparbankernas målsmän vinna önskvärd hänsyn, utan ock framför allt de kun-

Ang. fackmässig inspektion öfver rikets sparbanker. (Forts.)

skaper, den erfarenhet och den praktiska blick, som äro oundgängliga för en lycklig lösning af den ombuden förelagda uppgift». Äfvenledes framhålles, »att så beskaffade personer kunnat af myndigheterna vinnas för ifrågavarande uppdrag, änskönt detsamma icke hittills varit förenadt med något arfvode, det skall icke förnekas; ett uppoffrande intresse och nitälskan för uppgiften torde i de flesta fall förmått sådana män att mottaga uppdraget; men i regel står den verkliga förmågan icke till buds utan ett skäligt arfvode». Det tillägges, att »i flera län svårigheter mött att i anseende till bristen på arfvode förvärfva de för uppdraget mest lämpliga», och i det afseendet anser sig sparbanksföreningen böra taga sin tillflykt till »staten, som ensam kan anskaffa härför erforderliga krafter», så att steget kan tagas fullt ut, och sparbankerna, äfven de små, ställas under fackmässig inspektion. Motionären tillägger vidare: »Vissa ledsamma tilldragelser, som då och då tima, mana oss att se upp. Väl inser jag, att dessa icke med visshet förekommas ens af den mest ingående inspektion. Men finnes en sådan, har det allmänna mindre att förebrå sig, om och när en olycka inträffar.»

Att denna mening om fackmässig inspektion icke endast inom sparbanksföreningen förefinnes, utan att liknande röster höjts äfven i denna kammare, framgår af den diskussion, som i en annan sparbanksangelägenhet fördes i denna kammare förlidet år, då vi hade att behandla en motion af herr Persson i Malmö, som föreslagit, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta utreda, huruvida och på hvad sätt ett tryggande af sparbanksverksamheten och en begränsning af de enskilda bankernas och bankaktiebolagens lånerörelse lämpligen kunde ske, samt därefter för Riksdagen framlägga förslag till ändring i gällande banklagstiftning och vidtaga de öfriga åtgärder, som för vinnande af motionens syfte måtte anses lämpliga.» Herr Persson yttrade därvid i sitt anförande gentemot utskottets afstyrkande af hans motion:

»För min del anser jag emellertid, att andra skäl hafva varit, om icke afgörande, så dock af ganska stor betydelse för den enighet, hvarmed utskottet afstyrkt motionen. Men detta skäl har icke uppgifvits i motiveringen. Det har nämligen anmärkts mot sparbankerna, att de icke stå under bankinspektionen och att således säkerheten hos dem icke är riktigt tillförlitlig.» Han tillägger vidare: »Jag tror dock, att det kan vara skäl att ändra något härvidlag, och säkert är, att det har ansetts vara mindre tillfredsställande, att sparbankerna icke stå under bankinspektionens kontroll.»

Med anledning af ett uttalande, som under debatten gjordes af en annan talare i kammaren, som sökte påvisa, att insättarne fått sina berättigade kraf tillgodosedda, och att sparbankerna med få undantag i allmänhet skötts med berömvärd omsorg, nit och skicklighet, yttrade herr Jansson i Edsbäcken: »Jag vill icke för-

Ang. fackmässig inspektion öfver rikets sparbanker. (Forts.)

neka, att deras (sparbankernas) syfte är det af honom anförda, men jag vill dock bestrida, att alla skötas med den omsorg, nit och skicklighet, som han förmenade. Nu beror det på hvad man härmed afser — om man åsyftar sparbankernas eget eller insättarnes intresse. Att de i eget intresse skötas med både omsorg, nit och skicklighet, det vill jag visst icke förneka, men det är icke alltid så med hänsyn till insättarnes intresse.»

Utskottet har, såsom redan blifvit framhållet, sagt, att Kungl. Maj:t redan vidtagit åtgärder för att utreda denna sak. Härom har jag ock mig bekant, att Konungens befallningshafvande i Stockholms län i afgifvet yttrande framhållit: »Då fackmän på detta område icke, eller åtminstone i ytterst sällsynta fall, stå till Konungens befallningshafvandes förfogande mot den ersättning, som lämnas för dylik inspektion, kan uppenbarligen den af Konungens befallningshafvande utöfvade tillsyn icke blifva verkligt fackmässig. Med den utveckling, som sparbanksväsendet, enligt hvad förhandlingarna vid omförmälda möte utvisa, fått efter sparbankslagens tillkomst, synes det med fog kunna ifrågasättas, huruvida icke en fackmässig tillsyn borde anordnas å sparbanker i likhet med hvad numera på grund af lagarna den 18 september 1903 äger rum i fråga om solidariska bankbolag och bankaktiebolag. Länsstyrelsen, som emellertid icke tilltror sig kunna bedöma, huruvida den ifrågasatta fackmässiga tillsynen bör öfverlämnas åt bankinspektionen eller anordnas på annat sätt, finner sig på grund af det anförda kunna instämma uti det af sparbanksföreningen vid ifrågavarande möte gjorda uttalande.» Dessutom har jag hört, att också från andra län sådana uttalanden gjorts. Det synes mig därför som om utskottets tvifvel på behöfligheten af en sådan inspektion härigenom borde vara undanröjda.

Då utskottet till sist tillägger, att utskottet är förvissadt, att Kungl. Maj:t oberoende af en riksdagsskrifvelse skall vidtaga erforderliga åtgärder, så är jag efter hvad som inträffat till freds med ett sådant resonemang. Härtill bidrager äfven en annan omständighet. Jag tror mig nämligen veta, att Kungl. Maj:t har under ompröfning just den fråga, som herr Persson i Malmö förlidet år förde på tal här i kammaren, nämligen i hvad mån sparbankernas verksamhet må kunna tryggas, så att den icke utsättes för den förlamande konkurrens, som utöfvas af de enskilda bankernas och aktiebankernas sparkasserörelse. Äfven om vid fjolårsbehandlingen en sådan stämning icke förefanns i kammaren att, som motionären och jag för min del gärna önskat, något positivt beslut kunde komma till stånd i den riktning herr Persson föreslog, så är jag öfvertygad om, att situationen för närvarande så förändrats, att vi snart kunna vänta, att åtgärder i detta syfte skola vidtagas.

Då sparbanksinspektionen också bör taga hänsyn till räntemarginalen för in- och utlåningsrörelsen, naturligtvis med afseende fästadt därå, att sparbankernas handlingsfrihet till stor del är be-

roende af de allmänna kreditbankernas verksamhet härvidlag, kan jag icke neka mig nöjet att i detta sammanhang åberopa ett uttalande af en framstående fackman på detta område, hvilket nyligen stått att läsa i en af våra aftontidningar.

Ang. fackmässig inspektion öfver rikets sparbanker. (Forts.)

Tidningen refererar: »Han var för sin del öfvertygad om, att förhållandena på penningmarknaden nu motiverade en räntenedsättning, men en sådan låter sig icke genomföras på grund af konkurrensen mellan de verkliga bankerna och sparbankerna om allmänhetens pengar. Särskildt skulle antagligen de skånska bankerna resa ett bestämdt motstånd mot ett förslag om en ny räntenedsättning. Genom denna konkurrens fastbindes affärslifvet vid högre räntesatser, än hvad som betingas af den rådande finansiella ställningen, hvilket innebär en stor olägenhet. Det enda effektiva botemedlet skulle vara att på lagstiftningens väg stryka sparkasseräkningarna ur bankernas lånerörelse och hänvisa denna inlåningsform till sparbankerna. Utomlands är det okändt, att affärsbankerna befatta sig med sparkasseräkning. Jag har mig visserligen bekant, att ett par tyska banker börjat slå in härpå, men jag hyser inga tvifvel, att man i Tyskland skall komma att göra ett hastigt slut härpå, därest det skulle visa sig, att rörelsen tar fart och vinner spridning. Där är man icke rädd att lagstifta, då det gäller att hejda för det sunda affärslifvet skadliga företeelser.»

Då jag sålunda är förvissad om, att regeringen har sin uppmärksamhet fäst på sparbanksförhållandena i allmänhet, hvilket, hvad beträffar sparbanksinspektionen, ju också framgår af utskottets utlåtande, skall jag, herr talman, vid detta tillfälle icke göra något särskildt yrkande utan har endast velat påvisa, att denna fråga icke är så obetydlig som man vid läsningen af utskottets betänkande kan förmoda.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan

§ 7.

Sammansatta banko- och lagutskottets häruppå föredragna utlåtande n:o 5, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående skyldighet för bank att, då lån utlämnas, därom underrätta dem, som äro betalningsskyldiga för lånet, blef af kammaren godkändt.

§ 8.

Ang. indragning af biskoparnes prebendepastorat m. m.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande n:o 166, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående indragning af de biskoparne anslagna prebendepastoraten m. m.

Ang. indragning af biskoparnes prebendepastorat m. m. (Forts.)

I en den 5 nästlidne mars till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition, n:o 123, hade Kungl. Maj:t, med åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för samma dag, under förutsättning af kyrkomötets bifall, föreslagit Riksdagen medgifva,

dels att indragning af de återstående biskopsprebendena finge, i den ordning Kungl. Maj:t pröfvade skäligt bestämma och enligt den ersättningsgrund, som i kungl. cirkuläret den 28 april 1882 funnes angifven, successivt genomföras med anlitande af biskopslöneregleringsfondens inkomster;

dels ock att ur biskopslöneregleringsfonden finge, efter Kungl. Maj:ts bepröfvande, utgå en pension åt ärkebiskop eller biskop å 6,000 kronor årligen under villkor att pension icke tilldelades annan än den, som uppnått sjuttio års ålder, samt att ärkebiskop eller biskop, som hädanefter utnämndes, skulle vara skyldig att vid fyllda sjuttio års ålder afgå från ämbetet, såframt pension åt honom bereddes och Kungl. Maj:t ej på grund af särskilda omständigheter funne det vara för kyrkans tjänst gagneligt, att han tills vidare kvarstode i ämbetet.

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte vinna Riksdagens bifall.

Reservation hade emellertid afgifvits af herrar *Wiklund*, *Starbäck*, *Ström* i Transtrand, *Thor* och *Christiernson*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke måtte af Riksdagen bifallas.

Sedan utskottets hemställan föredragits, lämnades ordet till

Herr Rydén, som anförde: Herr talman, mina herrar! Jag har på afdelningen deltagit i den förberedande behandlingen af detta ärende, men var icke närvarande vid ärendets slutbehandling inom utskottet och har därför icke kunnat anteckna mig bland reservanterna. Jag tillåter mig emellertid att här påvisa några omständigheter, som äro förenade med Kungl. Maj:ts nu föreliggande proposition.

Som herrarne finna, omfattar den kungl. propositionen två olika saker: dels biskopsprebendenas indragning och dels biskoparnes pensionering. Kungl. Maj:t har försökt att sammanknippa dessa båda saker, så att frågan om biskopsprebendenas indragning har blifvit satt såsom ett slags lockbete för att på detta sätt få igenom förslaget om biskoparnes pensionering. Jag skall nu först, beträffande den sista delen af Kungl. Maj:ts framställning, be att få säga några få ord.

Frågan om pensionering af biskoparne har förut förevarit i Riksdagen och behandlades senast vid 1904 års riksdag, då försla-

Ang. indragning af biskoparnes prebendepastorat m. m. (Forts.)

get därom afslogs af denna kammare med en mycket stor majoritet. De skäl, som ha gjort, att man afslagit framställningen om biskoparnes pensionering, ha varit, dels att prästerna i allmänhet icke åtnjuta pension och dels att biskoparnes pensionsfråga ansetts böra lösas i samband med genomförande af en löneregleringen för dem. Men därjämte har det åberopats åtskilliga andra skäl, bland hvilka ett har varit det, att biskoparne icke skulle komma att betala någon afgift för sin pensionering, i motsats till öfriga ämbetsmän, som åtnjuta pension af staten.

Nu är det ju uppenbart, att alla dessa skäl, som förelågo redan vid 1904 års riksdag, fortfarande oförminskade föreligga vid detta års riksdag för ett afslag på Kungl. Maj:ts framställning i denna del. Emellertid vill jag för min del säga, att det icke är dessa skäl, som härvidlag för mig varit afgörande, utan det har varit det skälet, att jag för min del anser hela biskopsinstitutionen öfverflödig, såsom man ock här i kammaren i långliga tider ganska allmänt gjort. I den mån som utvecklingen går framåt, blir det allt mera uppenbart, att biskoparne i allmänhet stå i sådant motsatsförhållande till utvecklingen och de sträfvanden, som röra sig i nutiden, att jag icke tror det vara skäl att på något sätt bidraga till denna institutions fortbestånd och befästande. Sålunda, herr talman, anhåller jag att få yrka afslag på Kungl. Maj:ts framställning i denna del.

Beträffande den förra delen af Kungl. Maj:ts proposition, den, som rör biskopsprebendenas indragning, har jag för min del redan på afdelningen umgåtts med den tanken och efter närmare studium af aktstyckena i ärendet funnit mig böra göra detta förslag till föremål för ett särskildt yrkande här i kammaren.

Det har varit ett gammalt önskemål i Riksdagens Andra Kammare, att biskopsprebendena liksom prästernas prebenden öfver hufvud taget skulle indragas. Vi ha haft denna fråga före i en eller annan form vid riksdagarna 1857, 1860, 1866 och 1893, och nu ha vi den före i år för femte gången under loppet af en mansålder. Och alltid har Andra Kammaren, den folkvalda delen af representationen, vidhållit den uppfattningen, att biskopsprebendena borde indragas. Det är ett kraf, som jag finner all anledning, att man fortfarande från denna del af Riksdagen bör upprätthålla. Nu är emellertid läget sådant, mina herrar, — och det är detta, som gör, att jag vågar framkomma med ett yrkande, som icke går ut på rent afslag å Kungl. Maj:ts framställning i denna del — nu är läget sådant, att Riksdagen visserligen aldrig har fattat något formligt beslut om biskopsprebendenas indragning, men att däremot kyrkomötet gjort detta genom två hvarandra kompletterande beslut. År 1868 uttalade sig kyrkomötet för biskopsprebendenas indragning under vissa villkor. Dessa villkor finnas angifna på sidan 5 i utskottets betänkande, och de äro så kortfattade, att jag skall be att få föredraga dem här. »Kyrkomötet

Ang. indragning af biskoparnes prebendepastorat m. m. (Forts.)

afgaf för sin del det yttrande, att, under förutsättning att för kompetens till teologie professors, teologie adjunkts och teologie lektors tjänst fordrades intyg om att sökanden under ett år utöfvat prästerlig tjänst inom församling, Kyrkomötet tillstyrkte bifall till Rikets Ständers anhållan att de ännu återstående prebendepastoraten måtte indragas.»

Här har sålunda kyrkomötet år 1868 uttalat den önskan, att prebendepastoraten måtte indragas under vissa villkor. Men vid 1893 års kyrkomöte, då saken var före igen, släppte kyrkomötet dessa villkor, såsom synes på sidan 6 i betänkandet, där det heter: »Kyrkomötet biföll enligt skrifvelse den 30 september 1893 (n:o 7) Kungl. Maj:ts berörda framställning och yttrade därvid, att Kyrkomötet hade år 1868 tillstyrkt prebendepastoratens indragning under viss förutsättning beträffande teologie professors, teologie adjunkts och teologie lektors tjänst, men att denna förutsättning icke längre kunde under alla förhållanden fasthållas.»

Läget är sålunda det, mina herrar, att, medan Riksdagen icke har fattat något formligt beslut om prebendepastoratens indragning, så har däremot kyrkomötet år 1868 och år 1893 fattat ett sådant beslut. Om det nu skulle vid detta års riksdag inträffa, att genom samstämmiga beslut i båda kamrarna Kungl. Maj:t medgåfves rätt att indraga biskopsprebendena, så har i och därmed, då kyrkomötet redan fattat samma beslut, det nu föreliggande förslaget i denna del blifvit upphöjdt till lag. Detta är en utgång af denna fråga, som allra minst Kungl. Maj:t eller biskoparne tänkt sig. Men jag kan för min del icke finna någon anledning, att då Första Kammaren bifallit Kungl. Maj:ts förslag i dess helhet, således äfven i den del, som omfattar biskopsprebendenas indragning, Andra Kammaren skulle låta detta tillfälle gå sig ur händerna att bifalla Kungl. Maj:ts hemställan i denna del och sålunda få den saken ur världen, så att den icke vidare må kunna användas såsom lockbete för att få biskoparnes pensionsfråga löst.

Jag har, herr talman, den uppfattningen, att det vore lyckligt, om Andra Kammaren beslutade att, med afslag på Kungl. Maj:ts förslag, i hvad det afser beredande af pension åt ärkebiskop eller biskop, bifalla Kungl. Maj:ts framställning, i hvad den afser indragning af de biskoparne anslagna prebendepastoraten m. m. Därför skall jag, herr talman, be att få yrka, att kammaren, med afslag å Kungl. Maj:ts förslag i den del, som afser beredande af pension åt ärkebiskop eller biskop, ville besluta medgifva, att indragning af de återstående biskopsprebendena må, i den ordning Kungl. Maj:t pröfvar skäligt bestämma och enligt den ersättningsgrund, som i kungl. cirkuläret den 28 april 1882 finnes angifven, successivt genomföras med anlitande af biskopslöneregleringsfondens inkomster.

Herr talman! Jag vädjar till kammaren att begagna detta tillfälle, som nu erbjuder sig och som kanske, därest det försum-

mas, icke inom en nära framtid återkommer, för att få frågan om biskopsprebendenas indragning ur världen; och såvidt jag kan finna är detta möjligt genom ett bifall till det af mig framställda förslaget.

Ang. indragning af biskoparnes prebendepastorat m. m. (Forts.)

Vidare yttrade:

Herr Odqvist: Herr talman, mina herrar! Här gäller ju för närvarande endast pension till en biskop och då detta godkännande af Kungl. Maj:ts förslag icke medför någon kostnad för staten, skall jag, på de skäl, som i den kungl. propositionen finnas anförda, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Starbäck: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke underlåta att anhålla om kammarens uppmärksamhet på några minuter. Ty det torde icke vara ur vägen att denna riksdag något återupplifva minnet af den historik, som är förenad med denna fråga.

Det är ju alldeles tydligt, att biskopspensionsfrågans reglering kan ske på olika sätt. Det torde icke vara uteslutet, att, såsom en ärad talare på dalabänken vid 1904 års riksdag anmärkte, biskoparne utaf sin dryga lön skulle kunna afsätta en viss summa för att på ålderdomen få en skälig försörjning, på samma sätt som samme ärade talare i dag talade om, att ämbetsmännen böra spara för att hafva litet pengar i de hårda tiderna. Man skulle ju också kunna tänka sig, att vid en kommande lönereglering biskoparnes inkomster öfver hufvud taget blefve likstälda med andra statstjänares — att de finge sina löner reglerade, och samtidigt villkoren så fastställda, att de finge själfva bidraga till sin pensionering.

Men jag tror för min enskilda del — och i det fallet gifver jag den föregående talaren på dalabänken rätt, att det radikalaste och riktigaste sättet att lösa hela denna fråga vore att upphäfva hela biskopsinstitutionen. Och det är ganska intressant att se, hur ända från förra århundradets början det går som en röd tråd genom Riksdagens förhandlingar gång på gång ett önskemål, att biskopsämbetena skulle indragas. Motionerna om detta börja vid 1809 års riksdag, fortsätta sedan vid 1823 års riksdag, och från och med riksdagen 1834—1835 till riksdagen 1862—1863 finnes det icke en enda riksdag, då icke motioner framkommit med sådan framställning, att biskopsämbetena skulle upphäfvas. Det är verkligen, som sagdt, af ett visst intresse att se, huru denna fråga utvecklat sig under det sist förflutna seklet. Jag skall icke trötta kammaren med några vidlyftiga citat, men jag kan i alla fall icke neka mig nöjet att här uppläsa ett eller annat, som rör frågan, utan att behöfva egentligen uttala min egen mening, och utan att behöfva med egna ord visa, att den uppfattning, som jag gör mig till tolk för, framträdde väl så bryskt och väl så skarpt poin-

Ang. indragning af biskoparnes prebendepastorat m. m. (Forts.)

terad under gångna tider, som äfven den allra rödaste radikal i våra dagar skulle önska sig.

År 1867 motionerade en af landtmannapartiets främste män, tror jag man kan säga, herr C. J. Svensén, om biskopsämbetenas indragning. Och han säger bland annat följande: »Mer än en gång förut har inom den lagstiftande församlingen frågan om biskopsämbetenas indragning varit föremål för den tänkande och fördomsfrie representantens omdöme. Svårligen lär denna fråga utgå från listan på de många, som förekomma till afgörande, förrän hon vinner en lösning, sådan nationen vill, och det är därför af vikt, att den nya representationen från början ägnar henne sin uppmärksamhet.

I tidens begynnelse, nämligen vår kristna tids, hvarifrån biskopsinstitutionen velat härledas, torde en biskops sysselsättning varit annorlunda beskaffad än nu, och hans aflöning jämväl annorlunda. Säkerligen hade detta ämbete långt härförinnan varit afskaffadt, om ej katolicismen under någon tidrymd mellankommit och gifvit detsamma ett så fast stöd, att det ända in i närvarande tid kunnat bibehålla sin tillvaro.»

De motioner, som aflämnades vid 1867 års riksdag, resulterade uti, att Riksdagens båda kamrar beslöto en skrifvelse till Kungl. Maj:t. Denna skrifvelse blef efter något meningsutbyte adresserad så, att Kungl. Maj:t skulle vända sig till kyrkomötet för att där vinna initiativ till biskopsämbetenas afskaffande. Det var ju, såsom en eller annan talare anmärkte, fel adress. Och det visade sig också, att Kungl. Maj:t måtte hafva funnit detta. Ty jag har icke sett, att någonsin någon hemställan aflåtits till kyrkomötet i detta ärende. Det var emellertid, med stöd utaf en annan framstående ledare på den tiden, nämligen Carl Ivarson, som skrifvelsen fick sin formulering.

År 1869 finna vi återigen motion om biskopsämbetenas afskaffande. I den motion, som då afgafs, återfinna vi följande passus: »Då de lönevillkor, som för närvarande åtfölja biskopsämbetena, utgöra ett högst ansenligt belopp, hvilket med oändligt större fördel för det allmänna skulle kunna användas till statsbehofvets fyllande, än såsom nu är förhållandet, synes det sannerligen ej vara för tidigt, om ett kraftigt steg vidtages för att göra slut på dessa sinekurer. Ty hvad uträttar i själfva verket en biskop? Då saken förhåller sig på detta sätt, finnes ej något rimligt skäl, hvarför staten skall årligen bortkasta så många tusen riksdaler på alldeles gagnlösa ting, under det att vid samma tid nöden och fattigdomen fruktansvärdt tillväxa i riket.» Och äfven inom Första Kammaren fanns det talare, som uppfattade krafvet såsom riktigt. Friherre Adam Raab gör en jämförelse med andra länder, där den protestantiska trosbekännelsen är statens, och säger: »Synnerlig uppmärksamhet fäster jag vid Skottland, som saknar biskopar, och hvarest likväl, såsom jag under en längre vistelse

där varit i tillfälle att iakttaga, det religiösa lifvet står snart sagdt högst i hela Europa.» Han anser, att det skulle vara nog, med detta exempel för ögonen, med en biskop i Uppsala, Lund, Linköping och Härnösand. Andra Kammaren afslår emellertid motionen, hufvudsakligen på den grund att 1867 års Riksdag beslutat en skrifvelse.

Ang. indragning af biskoparnes prebendepastorat m. m. (Forts.)

Så är det lugnt i denna fråga till år 1877, då en riksdagsman på bohuslänsbänken, herr Lind, väckte en motion om indragning af biskopsämbetena. Den afslås. Sedermera återkommer knappast frågan förrän år 1900, då i debatten här i kammaren om landshöfdingeämbetenas indragning såväl herr David Bergström som herr Sven Adolf Hedin talade också om biskopsämbetenas ringa nödvändighet. Och slutligen komma vi till 1904 års riksdag, då två medlemmar utaf statsutskottet, herr Daniel Persson och herr P. Olsson i Fläsbro, också, synes det mig, i sina yttranden hafva visat mycket stora tvifvel, huruvida biskopsämbetena fortfarande vore behöfliga. Därefter skulle vi kunna komma till denna riksdag, där vi fått ett eklatant bevis på, att åtminstone den ena statsmakten, nämligen regeringen, har en alldeles motsatt uppfattning om biskopsämbetenas behöflighet, i jämförelse med hvad de gångna riksdagarna ända sedan 1809 velat säga. Nu hafva nämligen biskoparne, förmodligen på grund af den otillräckliga lönen, erhållit fribiljetter för sina inspektionsresor i de olika stiften. Jag får emellertid säga — och det har varit meningen med den korta rekapitulation af frågans historik, som jag här gjort — att om man också icke motionerat om biskopsämbetenas afskaffande — ty det förstår man är lönlöst, så länge Första Kammaren sitter i orubbadt bo — har jag icke kunnat finna det lämpligt, att den tradition, som genomgår Riksens Ständers och Andra Kammarens protokoll, skulle fullständigt bortfalla, utan jag tror, att man med ett anförande till protokollet bör fortfarande fastslå, att i Andra Kammaren röster höjts för, att denna institutions fortbestånd icke är satt öfver allt tvifvel.

På dessa grunder yrkar jag afslag på Kungl. Maj:ts hemställan uti punkten angående pension åt biskoparne.

Jag vill tillägga, att det är för mig ganska märkeligt detta, att man kommer fram och försöker framhålla såsom ett stort statsbehof, att *en* pension instiftas för de 13 biskoparne. Enligt Kungl. Maj:ts framställning äro för närvarande två biskopar lika gamla. Det står på sidan 27, att af de 5 nuvarande biskopar, utaf hvilka någon skulle kunna komma i fråga att åtnjuta pension, äro två stycken 46 år. Således om 24 år — då jag förmodar, att Kungl. Maj:ts lifliga förhoppning är, att båda två skola uppnå denna höga ålder — skulle, om Riksdagen bifaller Kungl. Maj:ts framställning, Kungl. Maj:t, dåvarande Kungl. Maj:t stå i tvekan, hvilken af dessa biskopar skall få pension eller, rättare sagdt, hvilket af de två stift, som hafva äran att representeras af dessa två biskopar,

Ang. indragning af biskoparnes prebendepastorat m. m. (Forts.)

skall få bli af med den skröplige herden och i stället få en ny, under det att den enda emeritilönen lämnas åt den afdankade. Jag förstår icke riktigt egentligen, huru man kan komma därhän, att, genom att en sådan här pension instiftas, man verkligen lyckas bereda stiften fortfarande möjlighet att hafva en herde med full vigör.

Hvad det yrkande, som af herr Rydén nyss framställdes, beträffar, skulle jag för min del obetingadt vara med om detsamma, för så vidt jag icke i någon mån fruktade de närmaste konsekvenserna. Jag har nämligen icke haft tid att sätta mig in i, huru det kommer att ställa sig, när kamrarna i detta afseende stanna i olika beslut. Det kan bli en fråga, som gör det rätt intrassladt. Och därför tror jag, att det för närvarande är reellast, att Andra Kammaren afslår, i likhet med förra gången, då framställning i detta fall kom fram, icke blott frågan om pension, utan äfven det därmed kombinerade ärendet om biskopsprebendenas indragning.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Ström i Transtrand: Herr talman, mina herrar! Då äfven jag står såsom reservant, ber jag att få säga ett par ord. De motiv, som för mig varit bestämmande för att komma till samma resultat som särskildt den siste ärade talaren, herr Starbäck, äro icke helt och hållet desamma, som han uttalat, och därför skall jag be att med några ord få belysa den ställning, jag intager till frågan.

Jag skall icke alls ingå på, huruvida biskoparne äro behöfliga eller icke behöfliga. Det får väl framdeles utredas, när den frågan kommer före. Jag skall hålla mig endast och allenast till saken och till frågan, sådan som den för närvarande gestaltar sig. Det är, såsom herrarne se, här frågan om att till *en* biskop bevilja pension ur biskoplöneregleringsfonden, hvartill bidrag utgå från en del boställen, som äro anslagna såsom prebendeboställen. När man nu ser på den utredning, som förefinnes, så är här uttaladt, att denna fond skulle lämna tillgång till *en* pension. Men det har framhållits vidare af de ämbetsverk, som behandlat frågan, att de icke haft tid att taga närmare reda på och utreda, huru det skulle kunna komma att ställa sig i fortsättningen. Men resultatet blef emellertid, att fonden skulle kunna lämna tillgång till *en* pension En sådan utredning synes mig alltför ofullständig att bygga något förslag på.

Jag instämmer till alla delar med den föregående talaren däruti, att, om det kommer två biskopar — ja, hvarför kan det icke lika gärna komma tre eller flera — som äro i lika behof af pension, man måste fråga sig: skola somliga af dessa stå kvar utan någon sådan pension eller emeritilön, under det att de andra skulle fortfarande uppbära lön? Det kan väl icke vara lämpligt att ordna

saken på ett sådant sätt. Såsom frågan nu ligger och med den utredning, som för närvarande är förebragt, har jag åtminstone icke kunnat komma till något annat resultat än att yrka afslag.

Ang. indragning af biskoparnes prebendepastorat m. m. (Forts.)

I likhet med den föregående talaren skulle jag visserligen icke hafva något emot herr Rydéns förslag, men jag fruktar, att vi genom att biträda detta yrkande sedan kunde komma till något sammanjämkningsförslag, som gåfve frågan en helt annan utgång än den af mig önskade. Och ett sådant förslag kan jag icke vara med om.

Under sådana förhållanden, herr talman, skall jag tillåta mig att yrka bifall till reservationen, d. v. s. afslag å den föreliggande punkten.

Herr *Wiklund* instämde häruti.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Hammarskjöld: Jag hyser icke det ringaste tvifvel om hurudan frågans utgång blir i denna kammare, och det synes mig därför alldeles öfverflödigt att här vidlyftigt orda om saken och sålunda onödigtvis upptaga kammarens tid. Men jag anser mig dock böra säga, att den ståndpunkt, på hvilken herrar Rydén och Starbäck stå, och den, hvilken jag företräder, äro, såsom kammaren mycket väl förstår, hvarandra olika. Herrar Rydén och Starbäck utgå från att det är onödigt att hafva några chefer inom kyrkan, medan jag utgår från, att kyrkan såväl som andra institutioner bör hafva chefer, om de nu kallas biskopar eller hvilken annan benämning de än må hafva. Förhållandet är emellertid nu, att, under det att inom andra institutioner, därest en chef är sjuk eller på annat sätt urståndsatt att tjänstgöra, det kan förordnas en vikarie, som tjänstgör för honom och uppfyller hans funktioner, det icke finnes någon vikarie för en biskop, och när en biskop är ålderdomssvag eller på grund af sjukdom otjänstbar, finnes det således ingen chef inom stiftet. Detta anser jag för min del vara ett mycket starkt skäl för bibehållande af biskoparna.

Nu framhölls af de båda nämnda talarne, att det anses, att en biskop icke uträttar något. Ja, att inlåta mig på att utbyta tankar i den saken tror jag icke tjänar någonting till. Jag hyser en motsatt åsikt, och den grundar sig närmast på en treårig erfarenhet inom ecklesiastikdepartementet. Jag har haft tillfälle att på nära håll se, huru pass behöfliga biskoparne äro, och jag kan försäkra, att de arbeta troget och redligt och utföra ett godt verk.

Det är en annan omständighet, som jag härvid vill nämna, och det är den ekonomiska sidan af saken. Motståndarne till biskoparne och till deras pensionering tyckas hafva den föreställningen, att det skulle vara en fördel för biskoparna själfva att få pension. Jag vill då fråga, om det för någon tjänsteman eller för någon annan,

Ang. indragning af biskoparnes prebendepastorat m. m. (Forts.)

i hvad ställning han vara må, är en fördel att få sina inkomster nedsatta från i medeltal 12,000 kronor till 6,000 kronor. Jag tror icke, att, om det drabbade någon af eder, mina herrar, han skulle finna det vara en ekonomisk fördel. Men det är ju detta, som skulle inträffa, om en biskop blefve skyldig att, såvidt pension bereddes honom, afgå vid 70 års ålder. Han måste då afstå från sina inkomster, som, om man undantager biskopen i det sydligaste stiftet, som har mera, torde uppgå i medeltal till 12,000 kronor, och han skulle eventuellt få en pension af 6,000 kronor.

Det synes mig, att stiften kunna hafva full rätt att fordra, att de skola hafva till chefer personer, som hafva någorlunda oförminskade arbetskrafter. Vi sågo för några år sedan, hur ett af våra stift hade till chef en biskop, som till och med, om jag minnes rätt, var 88 år gammal, när han dog. Vid denna ålder är ingen man arbetsför, och ingen kan skäligen begära att han skall vara det. Han begärde hos Kungl. Maj:t utverkande af pension för att han skulle kunna taga afsked från sitt ämbete. Men Kungl. Maj:t svarade, att det fanns icke några medel till pension åt honom och att han således icke kunda få någon sådan.

Det har stundom talats om — och det har äfven blifvit nämndt här i afton — att biskoparne hafva så goda inkomster, att de mycket väl kunna göra besparingar på dem till ålderdomens dagar. Ja, om detta påstående än skulle kunnat hafva något skäl för sig för 50 år sedan, då de nuvarande lönerna bestämdes, så tror jag knappast att vi kunna påstå, att nu för tiden den, som intager en chefsplats, där det åligger honom att visa en mycket stor gästfrihet utan att därför behöfva lefva öfverdådigt, skall kunna hafva tillfälle att med de löner, som biskoparne hafva, göra sådana besparingar, att han icke behöfver pension på ålderdomen. Det tror jag icke är möjligt.

Jag har nu endast i korthet framfört mina tankar i frågan, och jag hyser icke den ringaste förhoppning, att denna kammare skulle vilja bifalla den kungl. propositionen, men jag har dock velat säga ifrån hvad jag tänker.

Herr Rydén: Herr talman! Det har uppstått undran, huru det skulle gå, om kammaren bifölle mitt yrkande, och därför vill jag säga några ord därom.

Första Kammaren har bifallit Kungl. Maj:ts förslag dels i punkten 1 angående indragning af biskopsprebendena och dels i punkten 2 angående biskopspensionerna. Om Andra Kammaren i öfverensstämmelse med mitt yrkande bifaller Kungl. Maj:ts förslag i första delen och afslår det i andra delen, så kan efter detta beslut ett af följande två fall inträffa, nämligen *antingen* att statsutskottet i Riksdagens skrifvelse upptager den del af Kungl. Maj:ts framställning, i hvilken båda kamrarna fattat lika lydande beslut, men utelämnar den del af förslaget, som är afslaget af Andra Kam-

maren, *eller också*, hvilket jag för min del anser nästan omöjligt för utskottet att göra och under alla förhållanden osannolikt, att statsutskottet förklarar, att eftersom kamrarna fattat olika beslut, så har frågan förfallit. Någon annan utväg är, såvidt jag kan se, icke möjlig, och jag tror ej heller, att någon kan påvisa en annan möjlig utväg af saken. Vilja icke herr Starbäck och de andra reservanterna förena sig i mitt yrkande, får jag väl återtaga detsamma, men jag tror, att det är brist på företagsamhet hos Andra Kammaren, om den icke begagnar sig af detta tillfälle, som sannolikt icke kommer att stå till buds framdeles. Vilja däremot herr Starbäck och de andra reservanterna gå med på mitt yrkande, så vidhåller jag detsamma.

Ang. indragning af biskoparnes prebendepastorat m. m. (Forts.)

Herr Starbäck: Herr talman! Eftersom jag fått ordet, skall jag bedja att få säga endast en sak med afseende på ecklesiastikministerns anförande, och det är den, att, när man uppmärksamt åhört förmiddagens debatt här i kammaren med afseende på ämbetsmännens löner och ändå finner det lämpligt att här beklaga biskoparne såsom nu alltför lågt aflönade i jämförelse med förhållandena på den tid, då deras löner bestämdes, jag verkligen får säga, att man icke saknar den djärfhet, som den föregående ärade talaren möjligen förutsatte hos mig och mina medreservanter. Ty, om jag icke minnes orätt, så oscillera biskopslönerna, om man medräknar de små extra inkomsterna de hafva, mellan något öfver 34,000 kronor för biskopen i Lund och, för att nu taga det möjligaste lägsta, 10,000 kronor eller möjligen något mera för biskopen i Visby jämte 1,500 kronor i hyresersättning. Under sådana omständigheter förefaller det mig, som om de, om man äfven inräknar de små fribiljetterna, skulle kunna hafva det ganska trifsamt här i världen och icke behöfva lida någon nöd, äfven om de en eller annan gång bjuda på en middag.

Jag vet ännu icke, huru det kan ställa sig med afseende på herr Rydéns förslag, och jag tror för min enskilda del, att det är enklast och klokast att här yrka rent afslag. Prebendefrågan såsom varande en församlingsfråga tränger sig nog så småningom fram ändå; och jag ber därför att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Persson i Stallerhult: Jag har inom utskottet ställt mig på samma sida som reservanterna, fastän jag icke låtit anteckna mig såsom reservant; men då jag har andra skäl för min ståndpunkt i afseende på denna fråga, skall jag be att här få yttra några ord om dessa skäl.

Jag vill för min del säga beträffande själfva hufvudfrågan, om beredande af pension för en af biskoparne, hvilken uppnått 70 års ålder, att jag anser det vara alldeles på sin plats att pension beredes åt en biskop. Ty så länge det finnes, det må nu vara en nagel i ögat hos flere eller färre, ett ämbete, måste man i alla

Ang. indragning af biskoparnes prebendepastorat m. m. (Forts.)

fall tillse, att detta ämbete innehafves af en person med sådan ålder, att han kan uträtta något i sin tjänst. Vi hafva ju i år afslagit prästlöneregleringsförslaget, och man har då i alla fall att vänta ett annat förslag under de närmaste åren. Äfven på detta område ifrågasättes, att man skulle bereda pension eller emeritilön åt äldre prästmän, och det skulle ske genom att indraga åtskilliga prästsysslor för att sedermera få präster i sina kraftigaste och bästa år att förvalta prästsysslorna och icke, såsom nu sker, låta dem sitta till döddagar, då de ofta under många år ingenting kunna uträtta på sin tjänst.

På liknande sätt förhåller det sig nu med biskoparne. De sitta vid sina ämbeten till döddagar. Det är naturligt, att den, som uppnår en hög ålder, icke kan förvalta sitt ämbete lika bra som en ung man i sina bästa år, och så länge ämbetet finnes, bör det äfven på detta område åstadkommas rättelse, såsom man gjort på andra områden.

Jag vill erinra om huru det förhåller sig i ett fall under tionde hufvudtiteln, angående hvilken utskottets betänkande i dag utdelats i kammaren. Där förekommer ju en ämbetsman med ganska hög lön, som innehaft sin tjänst för lifstiden och för hvilken nu begäres en tillökning i löneförmånerna, så att dessa skulle blifva likartade med de löneförmåner, som tillkomma ämbetsmän å ordinarie stat. Utskottet säger: Ja, vi äro nog villiga att lämna eder lika hög lön som den, hvilken tillkommer öfriga med eder i ämbetsmannavärdighet jämnställda, dock med det villkoret, att ni icke skall få denna höga lön ända till döddagar, ty ni kan lefva, till dess att ni icke kan uppfylla edra ämbetsåligganden, och då bör ni icke ha mera, än hvad öfriga, som äro pensionsberättigade, åtnjuta. På samma sätt tror jag, att man får förfara äfven med afseende å biskoparne. Jag anser, att man icke kan taga detta förslag, sådant det föreligger, utan att man måste kräfva äfven för biskoparne en ny lönereglering efter andra grunder än de nu gällande. Biskoparnes löneförmåner reglerades ju 1860, men med dessa löneregleringar förhåller det sig icke så som med prästernas, att de utlöpa efter viss tid, utan de skola gälla intill dess att Riksdagen annorlunda beslutar. Ser man efter, huru det förhåller sig med de olika löneregleringarna för hvarje särskildt biskopsämbete, så finner man här af betänkandet, att lönerna för biskoparne bestämdes att utgå med omkring 12,000 kronor. Medel därtill skulle åstadkommas på det sättet, att de hemman, som åtföljde biskopsämbetet, skulle uppskattas till en årlig afkomst, och när sedan genom sammanräkning af de olika hemmanens afkastning summan 12,000 kronor blifvit uppnådd, skulle öfriga hemman, som innehades af biskopen, indragas och afkomsten afsättas till kyrkofonden samt redovisas. Nu är det att märka, att man för hvarje biskopsämbete måste påräkna afkomsten af ganska många hemman för att få lönesumman fylld. Det är vidare att märka,

att om ett hemman vid regleringen år 1860 uppskattades till att gifva en afkomst af 1,000 kronor, kan det ju hända, att det i närvarande stund gifver mer än 1,000 kronor, 2,000 eller så, och det kan också hända, att det gifver mindre än 1,000 kronor. I förra fallet skulle biskopen få större lön, i det senare fallet mindre lön, än hvad som här angifves, och det kan väl icke vara rätt.

Ang. indragning af biskoparnes prebendepastorat m. m. (Forts.)

Jag har sett efter, huru det ställer sig med aflöningsförmånerna för biskopen i Skara. Han har först ett boställe på 1 $^1/_2$ mantal, vidare afkomst af stadsjord i Skara samt af en kvarn belägen i en socken utanför staden, och därjämte har han afkomsten af 5 hela mantal jordbruksfastighet inom olika församlingar. Dessa uppskattades år 1860 till att gifva ett visst arrende, som sålunda uppbäres af biskopen, och hvart 20:de år förnyas dessa arrenden. Men dessutom har denne biskop 529 kubikfot spannmål från Skaraborgs län och från Älfsborgs län 555 kubikfot, och detta skall lösas efter ett visst värde, enligt markegångstaxan för hvartdera länet.

År 1860 voro tiondegifvarne skattskyldiga, men sedan dess har, såsom vi veta, denna skattskyldighet upphört, i det att tiondena blifvit afskrifna och statsverket i stället betalar en motsvarande summa till biskopen. Samtliga biskopar — utom den senast tillkomna, som erhåller kontant lön — få på detta sätt af statsverket uppbära lösen för en större eller mindre kvantitet spannmål, i somliga fall mer än 1,000 kub.-fot, i andra fall mindre. Nu är alldeles gifvet, att man hädanefter önskar att vid de nya regleringar, som komma att göras, låta lönen utgå med en viss bestämd summa och icke fota den på så obestämda grunder som de hittills gällande, hvilka ju kunna ändras från den ena 20-årsperioden till den andra. Men då man sålunda vill ha en enkel och klar löneregler ing på detta område, har man äfven trott, att det lämpligaste vore att lösa denna pensionsfråga i sammanhang med denna nya, efter tidsförhållandenas kraf lämpade löneregler ing. Alla dessa hemman, hvilkas afkomst gå till biskoparnes aflöning — och antalet sådana hemman uppgår till ett 100-tal för hela landet — skulle sålunda indragas och deras afkomst gå till löneregleringsfonden; därifrån skulle sedan medel tagas till de nya löner, som skulle gifvas åt biskoparne, hvilka då äfven skulle blifva skyldiga att afgå vid en viss uppnådd lefnadsålder. Jag tror, att det vore alla skäl i att taga denna lösning i öfvervägande och icke, på sätt här ifrågasättes, lösa provisoriskt endast en del af frågan.

Jag erinrar mig mycket väl, hurusom, när frågan var före om inrättande af det nya biskopsämbetet i Luleå och sammanslagning af Växjö och Kalmar stift, det framhölls just detta, att man borde söka att ordna biskoparnes lönefråga så enkelt och klart, som man gjorde med afseende å biskopen i Luleå. Nu är det väl möjligt, att en sådan löneregler ing som den nu antydda är ganska

Ang. indragning af biskoparnes prebendepastorat m. m. (Forts.)

svår att åstadkomma, då den ju gäller en ämbetsmannakår, som man anser vara alldeles obehöflig. Då måhända flertalet har en sådan uppfattning, kan det ju knappast löna sig att arbeta på en tidsenlig löneregler på detta område, men jag tror dock, att om man införde enkla och klara bestämmelser i detta fall, vore det väl, när tiden vore inne och representationen blefve mogen därför, icke svårare att afskaffa denna institution, än om den nuvarande löneregleringen skulle fortfarande gälla. Jag tror således icke, att något hinder bör möta för att arbeta på en dylik löneregler, i sammanhang med hvilken man då äfven kunde lösa denna pensionsfråga.

Innan jag slutar, ber jag att få säga, att jag undrar, huruvida det är rätt att lösslita pensionsfrågan ifrån prebendepastoratsfrågan. Om Riksdagen nu beslutar att indraga prebendepastoraten, så belastas ju löneregleringsfonden med utgiften för biskoparnes aflöning. Jag tror icke, att det är skäl i att nu taga denna fråga ensamt för sig, äfven om det skulle låta sig göra, utan jag anser, att alla skäl tala för att låta prebendepastoraten fortfarande ingå såsom en löneförmån för biskoparne, till dess att frågan i sin helhet kan lösas.

Jag har endast med dessa ord velat antyda hvad som för mig utgjort anledningen till att jag icke kunnat biträda det nu framlagda förslaget.

Öfverläggningen var härmed afslutad.

Herr talmannen gaf propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt därefter på afslag å berörda hemställan och Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och blef sistnämnda proposition af kammaren med öfvervägande ja besvarad.

§ 9.

Statsutskottets utlåtande n:o 168, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående försäljning af en postverket tillhörig fastighet i Jönköping m. m., föredrogs häruppå; och biföll kammaren hvad utskottet hemställt.

§ 10.

Ang. utöfvandet af beslutanderätten i frågor rörande rättighet till försäljning af brännvin, vin och öl.

Härefter företogs till behandling sammansatta bevillnings- och lagutskottets betänkande, n:o 5, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående omedelbart utöfvande å allmän rådstuga eller kommunalstämma af beslutanderätten i frågor rörande rättighet till försäljning af brännvin, vin och öl.

I tvenne inom Riksdagen väckta motioner, den ena, n:o 1, af herr *Ekman* i Första Kammaren och den andra, n:o 182, af herrar *Månsson* och *Larsson* i Gallstad i Andra Kammaren, hvilka mo-

tioner för förberedande behandling öfverlämnats till sammansatta bevillnings- och lagutskottet, hade föreslagits, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utarbetande af förslag till sådana ändringar i nu gällande författningar, att beslutanderätten i frågor rörande rättighet till försäljning af brännvin, vin och öl skulle utöfvas omedelbart å allmän rådstuga eller kommunalstämma.

Ang. utöfvandet af beslutanderätten i frågor rörande rättighet till försäljning af brännvin, vin och öl. (Forts.)

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Beträffande utskottets motivering hade reservation afgifvits af herrar *Schotte*, *Ericsson* i Ofvanmyra, *Berg* i Göteborg, grefve *Hamilton*, *Pettersson* i Södertälje och *Jansson* i Edsbäcken.

Utskottets hemställan föredrogs, hvarefter ordet lämnades till

Herr Schotte, som yttrade: Herr talman! Som kammaren torde finna af föreliggande utlåtande, äro utskottets ledamöter från både Första och Andra Kammaren ense om utskottets kläm, hvari hemställes, att förevarande motioner icke måtte föranleda till någon Riksdagens åtgärd. Däremot har reservation afgifvits af samtliga Andrakammarledamöter med afseende på motiveringen. Det är, såsom framgår af nästföljande utlåtande från det sammansatta utskottet, klart, att utskottets ledamöter från Andra Kammaren, som där enat sig om att tillstyrka en skrifvelse till Kungl. Maj:t i och för införande af en vidare röstgrund i sammanhang med idkande af brännvinsutskänkning, s. k. lokalt veto, icke kunnat vara med om att på de motiv, som här skett, afstyrka en åtgärd, som är mindre långt gående än den utskottet i det senare utlåtandet föreslagit. Jag skall därför be att få yrka, att kammaren måtte bifalla utskottets förslag, men med ogillande af dess motivering.

Vidare anfördes ej. Efter framställda propositioner i ämnet biföll kammaren utskottets hemställan, dock med ogillande af dess motivering.

§ 11.

Härnäst i ordningen fanns å föredragningslistan uppfördt sammansatta bevillnings- och lagutskottets betänkande, n:o 6, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående införande af på allmän folkomröstning grundadt lokalt veto i fråga om försäljning af brännvin samt vin och öl.

Ang. på allmän folkomröstning grundadt lokalt veto i fråga om försäljning af brännvin samt vin och öl.

Genom fyra särskilda, inom Andra Kammaren väckta motioner, nämligen n:is 131 och 132 af herr vice talmannen Staaff m. fl.

Ang. på allmän folkomröstning grundadt lokalt veto i fråga om försäljning af brännvin samt vin och öl. (Forts.)

och n:is 149 och 150 af herr Beckman m. fl., hade frågan om införande af på allmän folkomröstning grundadt s. k. lokalt veto i fråga om försäljning af brännvin samt vin och öl jämväl innevarande år bragts under Riksdagens pröfning.

Utskottet hemställde emellertid,

1:o) att förevarande motioner, n:is 131 och 149, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående införande af på allmän folkomröstning grundadt kommunalt veto i fråga om försäljning af brännvin icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda; samt

2:o) att förevarande motioner, n:is 132 och 150, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående införande af på allmän folkomröstning grundadt kommunalt veto i fråga om försäljning af vin och öl icke heller måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade dock afgifvits af herrar *Schotte, Ericsson* i Ofvanmyra, *Berg* i Göteborg, grefve *Hamilton, Pettersson* i Södertälje och *Jansson* i Edsbäcken, hvilka föreslagit,

1:o) att Riksdagen, med anledning af förevarande motioner n:is 131 och 149, ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till bestämmelser i syfte att afgörandet inom kommun af väckt fråga om tillstånd till detaljhandel med brännvin måtte äga rum genom allmän omröstning med lika och direkt rösträtt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med i motionerna angifna grunder; och

2:o) att Riksdagen, med anledning af förevarande motioner n:is 132 och 150, ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till bestämmelser i syfte att afgörandet inom kommun af väckt fråga om tillstånd till försäljning af vin eller öl måtte äga rum genom allmän omröstning med lika och direkt rösträtt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i motionerna angifna grunder.

Punkten 1:o) upplästes, hvarefter

Herr Schotte yttrade: Herr talman! Såsom kammaren behagade finna af detta utlåtande, har jämväl vid beslut i detta ärende Förstakammarhalfvans i utskottet mening segrat, i följd hvaraf utskottets hemställan således går ut på att ifrågavarande motioner icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda. Mot denna hemställan hafva emellertid samtliga ledamöter från Andra Kammaren reserverat sig, under hemställan, att, på sätt denna kammare vid flera föregående tillfällen beslutit, en riksdagsskrifvelse om framläggande af förslag till s. k. lokalt veto med afseende å brännvinsutskänkning måtte beslutas. Jag föreställer mig, att kammaren är

Ang. på allmän folkomröstning grundadt lokalt veto i fråga om försäljning af brännvin samt vin och öl. (Forts.)

beredd att vidhålla sin förut intagna ståndpunkt i denna sak, och jag torde därför ej här behöfva vidare utlägga de synpunkter, som legat till grund för Andrakammarhalfvans i utskottet reservation. Jag skall därför allenast hemställa om afslag å utskottets förslag och bifall till det yrkande, som är framställdt i reservationen, mom. 1, som lyder:

»att Riksdagen, med anledning af förevarande motioner n:is 131 och 149, ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till bestämmelser i syfte att afgörandet inom kommun af väckt fråga om tillstånd till detaljhandel med brännvin måtte äga rum genom allmän omröstning med lika och direkt rösträtt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med i motionerna angifna grunder.»

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde propositioner först å bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt och vidare på afslag därå och bifall i stället till det förslag, som innefattades i punkten 1:o) af den utaf herr Schotte m. fl. vid betänkandet afgifna reservationen; och fann herr talmannen den sistnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Som emellertid votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med afslag å sammansatta bevillnings- och lagutskottets hemställan i punkten 1:o) af utskottets förevarande betänkande n:o 6, bifaller det förslag, som innefattas i punkten 1:o) af den af herr Schotte m. fl. vid betänkandet afgifna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 145 ja och 58 nej, hvadan kammaren med afslag å utskottets hemställan bifallit det förslag, som innefattades i punkten 1:o) af den utaf herr Schotte m. fl. vid utlåtandet afgifna reservationen.

Efter föredragning af *punkten 2:o)* begärdes ordet af

Herr Schotte, som anförde: Herr talman! Under åberopande af hvad jag anfört rörande moment 1 i förevarande utlåtande, ber jag

få erinra om att reservationens antagande jämväl i nu ifrågavarande moment torde vara en följd af det af kammaren nyss fattade beslutet. Förevarande moment i reservationen afser en riksdagsskrifvelse rörande s. k. lokalt veto med afseende å försäljning af öl och vin, medan det förra momentet afsåg lokalt veto beträffande brännvinsförsäljning. Jag ber således att få yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen jämväl i nu förevarande moment.

Vidare yttrades ej. Med afslag å utskottets hemställan biföll kammaren det förslag, som innefattades i punkten 2:o) af den utaf herr Schotte m. fl. afgifna reservationen.

§ 12.

Om ändrad lydelse af 25 § i förordningen angående patent.

Vidare företogs till afgörande lagutskottets utlåtande n:o 60, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 25 § i förordningen angående patent den 16 maj 1884.

Genom en den 16 april 1909 dagtecknad proposition, n:o 197, hvilken af båda kamrarna hänvisats till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda, i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll, föreslagit Riksdagen antaga följande förslag till

Lag om ändrad lydelse af 25 § i förordningen angående patent den 16 maj 1884.

Härigenom förordnas, att 25 § i förordningen angående patent den 16 maj 1884 skall erhålla följande ändrade lydelse:

Med afseende å uppfinning, skyddad i stat, som för här i riket patenterad uppfinning gör motsvarande medgifvande, äger Konungen förordna:

1) att, om någon här i riket sökt patent å en uppfinning före utgången af viss tid, som kan i förordnandet bestämmas antingen till högst tolf månader från det han i den främmande staten sökte skydd för samma uppfinning eller till högst tre månader från det vederbörande myndighet där kungjorde, att sådant skydd meddelats, då må den här i riket gjorda ansökningen i förhållande till andra ansökningar äfvensom med hänsyn till sådant hinder emot patents meddelande, som i 3 § omförmäles, betraktas så, som vore den gjord samtidigt med ansökningen i den främmande staten;

2) att, om undersåte i den främmande staten eller någon, som där är bosatt eller äger ett verkligt och icke pro forma drifvet industri- eller handelsetablissement, åtnjuter skydd för uppfinning såväl här i riket som i den främmande staten, uppfinningens utöfning i den senare skall, såvidt angår påföljd för underlåtenhet

att här utöfva uppfinningen, så anses, som hade utöfningen ägt rum här i riket.

Om ändrad lydelse af 25 § i förordningen angående patent. (Forts.)

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte af Riksdagen bifallas.

Sedan utskottets hemställan upplästs, begärdes ordet af

Herr Fürst, som yttrade: Herr talman! Det kan synas förmätet att uppträda gentemot ett enhälligt utskott, men jag förmodar, att lagutskottets medlemmar haft den uppfattningen, att en ändring i en paragraf uti en speciallagstiftning sådan som patentlagen är af mindre betydelse. Att emellertid så ej är förhållandet hoppas jag kunna öfvertyga kammaren om. Det är nämligen så, att den förändring, som här är föreslagen, innebär en hel omläggning af principen för patentlagstiftningen. Denna lagstiftnings ändamål är att, samtidigt med att den tillgodoser uppfinnarens eller innehafvarens af uppfinningen intressen, äfven tillvarataga det allmännas berättigade kraf på att en nyttig uppfinning ej förblir obegagnad, utan kommer det allmänna till godo. För att nå detta mål har lagstiftningen tvenne vägar att välja på, en strängare och en mildare. För bägge dessa är det ett gemensamt villkor, att patentinnehafvaren skall utgöra vissa årliga afgälder. Men dessutom stadgas ett par andra villkor. Vid den strängare formen af lagstiftning fordras därjämte ett utöfningstvång, det vill säga att innehafvaren af ett patent går förlustig detta, om han ej inom en viss i lagen angifven tid utöfvar detta patent i en viss omfattning. Den mildare åter föreskrifver licenstvång, det vill säga, att om innehafvaren icke utöfvar patentet inom en viss tid, går han icke förlustig detsamma, men en annan person äger att efter kraf vid domstol utöfva den patenterade uppfinningen mot vissa afgälder, som af domstol fastställas. Nu framställer sig den frågan, hvilken väg vi hittills gått i patentlagstiftningen. Jo, intill år 1902 hade vi här liksom i de flesta andra länder utöfningstvång, det vill säga den strängare formen, men 1902 års Riksdag vidtog ändring häri på framställning af Kungl. Maj:t och ändrade då helt och hållet princip och införde i stället för utöfningstvång licenstvång. Då Kungl. Maj:t vid detta tillfälle anförde en hel del motiv för en öfvergång från det strängare till det mindre stränga sättet för patenträttens utöfvande, kan det vara af intresse att taga del af hvad Kungl. Maj:t då anförde för denna öfvergång, och jag ber att få citera några af Kungl. Maj:ts yttranden vid detta tillfälle. Då vidtog Kungl. Maj:t ändringen på grund af en skrifvelse från Riksdagen, som aflåtit en sådan år 1898, påverkad af en del korporationer, som voro intresserade för denna fråga. Vid detta tillfälle hade äfven Kungl. Maj:t förhört sig hos en del för saken intresserade, såsom svenska teknologföre-

Om ändrad lydelse af 25 § i förordningen angående patent. (Forts.)

ningen, tekniska högskolan, tekniska samfundet i Göteborg, skånska ingenjörsklubben, öfriga tekniska föreningar samt svenska uppfinnareföreningen. I år har Kungl. Maj:t icke inhämtat yttranden från några af dessa, utan endast från patentverket.

Kungl. Maj:t säger i den år 1902 framlagda propositionen bland annat: »Under det att det nuvarande stadgandet — om tillverkningstvång — näppeligen är ägnadt att framkalla mera än en skenbar utöfning af patenterade uppfinningar, kommer, om en sådan skärpning genomföres, en utlänning, som innehar patent i Sverige, men ej där utöfvar uppfinningen i ett mera afsevärdt omfång, att kunna tvingas att lämna licens och således låta uppfinningen verkligen komma den inhemska industrien till godo». — Detta var således ett motiv till förmån för licenstvång. — Kungl. Maj:t säger vidare: »Införes licenstvång, beredes emellertid för Sverige möjlighet att utan vidare lagändring biträda nämnda förslag till konventionsbestämmelse.» — Det var nämligen fråga om konvention mellan olika länder. — Det heter vidare: »För närvarande åligger det enligt svensk lag patenthafvaren att låta bringa patentet till utöfning inom riket i något väsentligare omfång. Det har med skäl anmärkts, att detta stadgandes affattning saknar önskvärd tydlighet och att detsamma icke med visshet medför, att en i den inhemska industriens intresse påkallad utöfning verkligen kommer till stånd.»

Det är ganska naturligt, att med då gällande bestämmelser en uppfinnare kunde utöfva sitt patent i så ringa omfattning, att allmänheten icke kunde tillgodogöra sig uppfinningen, medan med licenstvånget en sådan sak icke är möjlig.

Vid den debatt, som följde i Andra Kammaren vid detta tillfälle, yrkades från flera håll, att man skulle utbyta den strängare formen mot den mildare.

Ser man efter, hvilka motiven varit för Kungl. Maj:t att *nu* gå tillbaka till en redan *förut* såsom olämplig förklarad väg, så är det svårt att finna några verkliga motiv för detta. Det synes mig emellertid vara en önskan om att få en öfverenskommelse afslutad med Tyskland, något som framgår af ett yttrande i Kungl. Maj:ts proposition å sid. 7, där det heter: »Enligt hvad kommitténs ordförande vid besök i Berlin under hand inhämtat, torde det från tyska rikets sida ej möta hinder för afslutande mellan Sverige och nämnda land af en sådan öfverenskommelse, som i förslaget åsyftades, oaktadt utöfningstvånget i Tyskland vore vida strängare än hos oss.» — Det enda motivet för Kungl. Maj:t har sålunda varit att försöka åstadkomma en öfverenskommelse med Tyskland. Nu är emellertid denna öfverenskommelse, efter hvad här säges, träffad under hand. Och därtill kommer, att kommitténs ordförande numera är död och att den person, med hvilken han afhandlade, dåvarande inrikesministern von Posadewski, icke sitter

kvar, och därför ställer jag mig tviflande till värdet af en sådan underhandsöfverenskommelse.

Om ändrad lydelse af 25 § i förordningen angående patent. (Forts.)

Man kan också framställa den frågan: Hvad är det man vill vinna med ändring af paragraf 25? Ja, paragrafens andra moment lyder så:

»att, om undersåte i den främmande staten eller någon, som där är bosatt eller äger ett verkligt och icke pro forma drifvet industri- eller handelsetablissement, åtnjuter skydd för uppfinning såväl här i riket som i den främmande staten, uppfinningens utöfning i den senare skall, såvidt angår påföljd för underlåtenhet att här utöfva uppfinningen, så anses, som hade utöfningen ägt rum här i riket.»

Jag kan icke se annat än att detta betyder, att en person, utomlands bosatt, som tagit patent såväl utomlands som här, att denne, säger jag, om han vill bibehålla sitt patent både här i Sverige och exempelvis i Tyskland, endast behöfver drifva rörelsen i Tyskland i sådan omfattning, att det motsvarar förhållandena äfven inom vårt land. Hvad skulle då följden blifva, om en dylik bestämmelse infördes i vår lag? Jo, om en person tager patent på en uppfinning här och i Tyskland och drifver sin rörelse i Sverige, skulle han därigenom kunna bevara det tyska patentet. Men då blir frågan, i huru stor omfattning han skall drifva rörelsen. Skall det vara i sådan utsträckning, att det uppfyller behofvet här i landet? Nej, men i så stor omfattning, att det motsvarar förhållandena i Tyska riket, där han äfven har patent. Det är gifvet, att det för en tysk firma, som har betydande omsättning i sitt eget land, är lättare att utvidga verksamheten så, att den förstoras proportionsvis äfven för vårt land, än det är för en svensk firma, som har ett obetydligt afsättningsområde här, att kunna utvidga rörelsen så, att omsättningen motsvarar äfven det Tyska rikets. Sålunda, äfven om Tyskland och öfriga länder antaga en motsvarande bestämmelse för sin del, blir paragrafen till skada för den svenske patentinnehafvaren. Äfven vill jag säga, att bestämmelsen i §-en om *handelsetablissement*, som sålunda icke behöfva drifva tillverkning, utan endast försäljning, är en farlig punkt att få in.

Att betänkligheter yppats gentemot den ifrågasatta lagstiftningen framgår tydligt af Kungl. Maj:ts proposition. Det står nämligen bland annat å sid. 5: »Emellertid hade sedan lång tid tillbaka inom olika länder försports en stark rörelse för utöfningstvångets afskaffande eller mildrande, och hade därvid framhållits, hurusom utöfningstvånget åtminstone i dess strängare former vore såväl för den inhemska industrien obehöfligt som äfven ofta mot uppfinnarne obilligt. — — — Oaktadt den uppfattningen mer och mer allmänt trängde sig igenom, att utöfningstvångets bibehållande inverkade hämmande på patentväsendets sunda och tidsenliga utveckling etc.» Dessutom framhålles, hurusom den internationella föreningen till skydd för industriell äganderätt vid kongressen här

Om ändrad lydelse af 25 § i förordningen angående patent. (Forts.)

i Stockholm hade haft frågan på tal och därvid särskildt uttalat sig för licensformen, och äfven har af patentunionen framhållits önskvärdheten af att de olika länderna slå in på denna väg i patentlagstiftningen, hvilken sålunda kan betraktas som utvecklingens väg.

Mot alla dessa i Kungl. Maj:ts proposition framlagda skäl för den mildare formen har det icke uppställts något direkt argument, utan departementschefen säger endast: »De sålunda uttalade betänkligheterna anser jag emellertid icke vara af afgörande betydelse. Därest ej från Sveriges sida medgifves frihet från licenstvånget till förmån för utländska patenthafvare, torde det nämligen icke vara att förvänta, att främmande stater skola medgifva svenska patenthafvare befriélse från där lagstadgadt utöfningstvång.»

Det torde emellertid vara så, att om man ensidigt borttager eller ändrar § 25 och icke samtidigt ändrar § 15 i den svenska lagen, som just handlar om licenstvånget, kommer denna att stå kvar, och det skulle icke falla någon utlänning in, som underhandlar med oss, att göra det på basis af den strängare lagstiftningen i § 25, när § 15 alltjämt finnes. För en utlänning innebär licenstvånget, att, om han tagit patent här och icke inom tre år utöfvar den patenterade uppfinningen här i Sverige, han icke går förlustig densamma, men han tvingas, om någon vill begagna patentet, att taga emot en viss summa penningar årligen. Och det är är icke någon sträng form, som utlänningarna vilja gå ifrån, den att tvingas att taga emot penningar.

Jag kan sålunda icke se något direkt motiv för Kungl. Maj:ts framställning, och då jag är fullkomligt öfvertygad om, att densamma skulle vara till skada för patentlagstiftningen, skall jag be att få yrka afslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet.

Vidare anförde:

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Petersson: Herr talman, mina herrar! Det förslag, som här föreligger, grundas å en hemställan från den patentkommitté, som för närvarande är sysselsatt med att omarbeta vår patentförordning. Denna kommitté har ansett förslaget vara så trängande, att den i en särskild skrifvelse begärt förslagets framläggande för Riksdagen för att få det antaget skyndsamt och utan hänsyn till den omarbetning i öfrigt, som kan erfordras i afseende på vår patentlagstiftning. Patent- och registreringsverket är hördt i ärendet; det har vitsordat behofvet af att denna bestämmelse omedelbart kommer till stånd. Högsta domstolen har enhälligt tillstyrkt förslaget; lagutskottet har också utan meningsskiljaktighet förordat detsamma. Det kan därför icke förvåna, om jag känner mig ganska öfverraskad öfver den opposition, som nu reses mot förslaget. Om kammaren

Om ändrad lydelse af 25 § i förordningen angående patent. (Forts.)

vill ha tålamod att i ett så speciellt ämne som detta höra på mig några ögonblick, skall jag söka för kammaren klarlägga hvad förslaget innebär och anledningen till att det kommit fram, en anledning, som den ärade föregående talaren icke tycks kunna leta ut ur Kungl. Maj:ts proposition, ehuru den synes mig vara ganska tydligt angifven där. —

Anledningen till förslaget, mina herrar, är helt enkelt nu rådande internationella förhållanden. Som herrarne veta, är vårt land icke stort nog att gå i spetsen härvidlag, utan får beskedligt rätta sig efter hvad andra stater göra och låta, och får inrätta sin lagstiftning så klokt som möjligt i förhållande till andra länders lagstiftning. Nu finnes det i patenträtten någonting, som heter utöfningstvång såväl i vårt land som utomlands. Den ärade talaren definierade detta begrepp, jag behöfver sålunda icke göra om det. Jag skall endast taga ett exempel för att klargöra hvad det betyder. Om en svensk har en uppfinning patenterad i Sverige och Tyskland, och han har fabrik för uppfinningen i Sverige, så är han icke desto mindre skyldig att ha fabrik för samma uppfinning i Tyskland; om han icke har fabrik i gång i Tyskland och där tillverkar varor, så är hans patent där förverkadt. Ett stadgande om sådant utöfningstvång finnes för närvarande i den tyska patentlagen, liksom äfven i flera andra länder, såsom Österrike, Schweiz, Frankrike, Belgien och Norge. Nu har det inträffat, att England ända till senare tid icke haft någon motsvarande bestämmelse om utöfningstvång, men genom den nya engelska patentlagen af 1907 har ett sådant stadgande där införts; och detta gör det nödvändigt för en patentinnehafvare, exempelvis en svensk, som har sitt patent skyddadt i England, att tillverka sin vara äfven i England, vid äfventyr att hans patent eljest förfaller. Jag ber få nämna — detta sade också den ärade talaren — att vår patentförordning ursprungligen innehöll ett stadgande om utöfningstvång, liknande det som finnes i Tyskland och som nu kommit in i England samt är på väg att införas i Amerika. Vår lag innehöll detta intill 1902, men då öfvergick man till ett lindrigare system, till s. k. licenstvång. Detta innebär, att om en tysk har ett patent här i Sverige, så är hans patenträtt i Sverige skyddad, äfven om han icke här tillverkar sin vara; men i stället kan en svensk, som vill utöfva patentet, få tillstånd att göra detta (licens) efter förordnande af domstol, och mot afgift, som domstolen bestämmer. Således behöfver icke patentinnehafvaren förlora sitt patent: licenstvånget är en mildare väg.

Hvarför togo vi då bort den strängare bestämmelsen och införde den mildare 1902? Jo, mina herrar, därför att då gick igenom den industriella världen en rörelse, som afsåg att lindra utöfningstvånget. Man var ense om att utöfningstvånget var något ytterligt hårdt och betungande för uppfinnarne. Om en uppfinnare fått sin uppfinning patenterad i flera olika länder, så skulle han ju

Om ändrad lydelse af 25 § i förordningen angående patent. (Forts.)

vara tvungen att anlägga fabrik i hvart och ett af dessa länder och där tillverka sin vara vid äfventyr att eljest förlora patentet, och detta äfven om han i *ett* af dessa länder kunde ha en fabrik, genom hvilken han lätteligen kunde furnera alla dessa länder med varan. Det var fråga om att lyfta af denna tunga, och strömningen gick i riktning af att öfver hela linjen införa licenstvång; Sverige var också med härom, och så tillkom lagändringen. Nu har det emellertid visat sig, att denna väg icke fullföljts af de andra staterna, såsom man trodde sig kunna vänta, utan i stället har det framträdt en benägenhet att skärpa bestämmelserna, så att man inför utöfningstvång äfven där det icke förut funnits. Jag har förut nämnt, att så är fallet i England. För närvarande föreligger i Amerikas förenta stater fråga om införandet i dess patentlag af liknande bestämmelser. Emellertid är naturligtvis industrien intresserad af att utöfningstvånget mildras, och därför har man hittat på en annan utväg, nämligen att genom konventioner mellan de olika staterna reciprokt medgifva hvarann befrielse från villkoret om utöfningstvånget. Så har Tyska riket ingått en konvention med Italien af innehåll, att under förutsättning af ömsesidighet en tysk, som har sin uppfinning patenterad såväl i Tyskland som Italien, icke behöfver utöfva denna uppfinning i Italien, utan endast i Tyskland, om det sker i så stor omfattning, att det räcker äfven för Italiens behof; han slipper sålunda att upprätta fabrik i Italien. Motsvarande fördel tillkommer naturligtvis en italiensk uppfinnare. Liknande internationella öfverenskommelser ha blifvit ingångna mellan Tyskland och Schweiz och mellan Amerika och Schweiz, och det är ifrågasatt, att dylika öfverenskommelser äfven skulle träffas mellan andra stater. För att Sverige skall kunna beträda samma väg är det nödvändigt, att i vår patentlag införes en paragraf, som ger Konungen rätt att ingå dylika öfverenskommelser på reciprocitetens grund. — Endast på denna väg är det numera möjligt att för en svensk patenthafvare lätta det tyngande utöfningstvånget inom främmande stater.

Detta är innebörden af förslaget, och som jag förut nämnt, ha kommitterade för patentlagstiftningen ansett det vara så angeläget, att Sverige kommer i tillfälle att beträda denna väg och kunna inleda underhandlingar, att de brutit ut denna del och begärt, att den måtte särskildt framläggas för Riksdagen.

Nu har, som den siste ärade talaren äfven nämnde, patentkommitterades ordförande vid besök i Berlin muntligen underhandlat om dessa saker och därvid kommit till den uppfattningen, att Tyskland för sin del gärna skulle se, att en sådan öfverenskommelse mellan Tyskland och Sverige komme till stånd. Det lär äfven vara utsikt för, efter hvad med saken förtrogna personer meddelat, att liknande öfverenskommelser skulle för Sverige stå att ernå med Amerika, Italien, Schweiz, Norge och Danmark. Jag behöfver icke säga mera för att herrarne litet hvar skola förstå

hvilken betydelse för vårt lands industri det har att med dessa länder erhålla så beskaffade öfverenskommelser, som det här är fråga om. Patentverket finner också förslaget vara af behofvet påkalladt och önskvärdt, att detsamma så snart som möjligt blir genomfördt.

Om ändrad lydelse af 25 § i förordningen angående patent. (Forts.)

Jag omnämnde de länder, som äro på väg att slå in på det strängare systemet i sin lagstiftning, som sedan skulle mildras genom separatöfverenskommelser. Jag kan tillägga, att äfven Frankrike håller på att i sin lagstiftning införa stadgande om ett utöfningstvång, liknande det England 1907 antagit. Ett sådant lagförslag lärer vara af den franska regeringen framlagdt för representationen. Här tillkommer sålunda ännu ett stort land, mot hvilket den politik, som den jag omnämnde, måste användas.

Slutligen vill jag påpeka, att man genom att antaga det föreliggande förslaget icke på något sätt prejudicerar den blifvande patentlagen, utan endast bereder vårt eget land de fördelar, som kunna stå att ernå genom internationella öfverenskommelser.

Jag vill icke längre uppehålla kammaren. Af hvad jag sagt hoppas jag kammarens ledamöter fått en liten, om också ytlig, uppfattning, huru viktigt det är, att lagförslaget blir af kammaren antaget, och jag ber alltså att få rekommendera detsamma till kammarens benägna välvilja.

Herr Zetterstrand: Herr talman! Lagutskottet har, som vi se, enhälligt tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition, men jag anser mig skyldig konstatera, att detta skett utan att lagutskottet ingått i någon saklig pröfning af frågan. Denna underlåtenhet har icke berott därpå, att vi ansett, att frågan var af ringa betydelse, utan därpå, att vi hade den tron, att de olika intressenterna i denna fråga voro ense om att en lagändring i denna riktning borde ske, och därför ha vi, som sagdt, tillstyrkt förslaget. Nu märka herrarne, att olika uppfattningar ha gjort sig gällande i frågan, och att den kan ses från skilda synpunkter. Jag vill då icke å lagutskottets vägnar göra något yrkande, utan anser, att denna fråga, så svårlöst som den är, bör af hvar och en öfvervägas, och hvar och en bör fatta sin ståndpunkt med ledning af den diskussion, som sakkunniga underkastat densamma. Jag gör sålunda icke något yrkande, men anser mig böra nämna, att jag för min del kommer att lämna min röst åt det kungl. förslaget, då jag därmed tror mig stå på en säkrare grund. Men jag vill icke söka inverka på andra, då jag själf icke har någon fullt bestämd uppfattning i frågan.

Herr Fürst: Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet framhöll, att orsaken till att denna fråga kommit fram nu

Om ändrad lydelse af 25 § i förordningen angående patent. (Forts.)

var, att den var af så trängande natur och att därför icke några andra myndigheter blifvit hörda än patentverket. Dessutom framhölls, att högsta domstolen yttrat sig om förslaget och icke haft något att anmärka. Men jag förmodar, att högsta domstolen pröfvat saken mer ur juridiska än ur ekonomiska synpunkter.

De nu rådande internationella förhållandena äro verkligen sådana, att den strängare formen i allmänhet är införd i de olika ländernas patentlagstiftning. Jag vill icke förneka detta, men detta, att öfriga länder gå kvar på en väg, som är föråldrad och som man enligt min mening bör frångå, bör väl icke utgöra något motiv för *oss* att också gå tillbaka. En skärpning af den i Sverige gällande patentlagstiftningen kan jag icke heller inse vara till någon fördel för landet, om det vill träda i förbindelse med de andra länderna. Ty det är gifvet, att det är lättare att på basis af en mildare förordning kunna träffa öfverenskommelse med en främmande nation, än hvad det är att uppnå en sådan öfverenskommelse på basis af strängare bestämmelser; och detta så mycket mer, som det här icke är ett patentutöfvare- eller uppfinnareintresse, som Kungl. Maj:ts förslag gäller. I detta afseende kan nämnas, att uppfinnareföreningen häromdagen hade ett sammanträde, vid hvilket den uttalade sig emot Kungl. Maj:ts förslag. Detta visar ju, att de personer, som denna fråga närmast gäller, icke hafva intresse af att Kungl. Maj:ts förslag går igenom.

Nu sade herr statsrådet, att det lärer vara utsikt till att konventioner liknande den, som är ställd i utsikt från tysk sida, skulle kunna träffas äfven med andra stater. Det tviflar jag icke på, men huruvida Sverige och Sveriges industri vinna därpå, det lämnar jag därhän. Ty såsom jag förut sagt, är denna punkt i den föreliggande paragrafen otydligt affattad. Det är nämligen icke möjligt att leta sig till, huruvida utöfningstvånget här i Sverige kommer att gälla i en utsträckning, motsvarande den svenska industriens förhållande eller de stora främmande industristaternas förhållanden. Låtom oss tänka oss följande fall. En person i Sverige vill hafva sitt patent skyddadt i Tyskland. Då är det tillräckligt, att han utöfvar det i Sverige; men i hvilken omfattning? Jo, »så, att det motsvarar landets förhållanden». Menas nu härmed det egna landets förhållanden, eller är det Tysklands förhållanden det gäller? Vore det efter Tysklands förhållanden, som uppfinningen skulle utöfvas, vore det nog få industrier i Sverige, som på en sådan basis skulle kunna bevara sina patenträttigheter. Jag tror därför, att vi bäst tillgodose den svenska industriens intressen, om vi afslå Kungl. Maj:ts förslag.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Petersson: Herr talman, mina herrar! Vi se denna sak ganska olika, den

Om ändrad lydelse af 25 § i förordningen angående patent. (Forts.)

ärade talaren och jag. För min del tror jag icke, att det är möjligt för Sverige att ensamt gå en sådan väg, som släpper löst, när andra länder hålla igen. Jag tror icke, att det går an för Sverige att ha lindrigare villkor för patentens giltighet, samtidigt med att andra länder införa eller återgå till strängare, utan måste vi under sådana förhållanden följa de stora industriländerna och sedan genom öfverenskommelser med dem söka bereda oss de fördelar, som på sådan väg stå att ernå.

Nu säger den ärade talaren, att det går lika lätt att träffa öfverenskommelser med andra länder, om vi hafva en mildare lagstiftning, som om vi återgå till den strängare, som vi förut haft. Ja, men den ärade talaren glömmer, att Kungl. Maj:t icke har rättighet att träffa några öfverenskommelser alls för närvarande. Det är just en sådan rättighet, som Kungl. Maj:t nu begär att få sig lagligen medgifven, så att Kungl. Maj:t må med främmande makter kunna träffa öfverenskommelser på basis af reciprocitet.

Jag är naturligtvis icke tillräckligt fackman på det ekonomiska området för att kunna göra mig till målsman för industrien; men nog förekommer det mig egendomligt att säga, att, om en patenterad uppfinning är af så stort värde, att den får en marknad i Tyskland, det då icke skulle löna sig för innehafvaren af detta patent att anlägga tillverkningen här i Sverige i så stor skala, att den kunde täcka äfven det tyska behofvet. Är ett patent af den betydenhet, att det, utöfvadt i utlandet, kan skapa en lönande affär för de på patentet beroende tillverkningarna, så kunde det väl ligga i patentinnehafvarens intresse att utvidga sin rörelse här hemma så, att han därifrån kan furnera icke allenast Sverige, utan äfven den utländska marknaden. Men om så är, hvarför då icke taga en lag, som öppnar utväg att kunna idka sådan storindustri här, i stället för att hålla på en lag, som tvingar våra industriidkare att anlägga filialer litet hvarstädes i främmande länder. Detta är en ekonomi, som jag åtminstone icke förstår mig på.

Då, som sagdt, alla sakkunniga myndigheter, som blifvit hörda i ärendet, ansett det föreliggande förslaget vara ett godt förslag, och jag för min del icke kunnat känna mig öfvertygad af hvad den ärade talaren anfört i saken, vågar jag fortfarande hemställa om dess antagande.

Herr Fürst: Herr statsrådet nämnde, att de öfriga länderna stänga sina portar, medan vi äro färdiga att lämna våra på vid gafvel. Jag har icke den uppfattningen, att ett bibehållande af vår nuvarande patentlagstiftning lämnar våra portar på vid gafvel. Jag vill vidare framhålla, att lagutskottet genom en sin ledamot ju har medgifvit, att det icke granskat denna fråga ur ekonomiskt-industriell synpunkt; och herr statsrådet sade ju själf, att han icke anser sig kompetent att ur den synpunkten bedöma frågan. Under sådana förhållanden finnes det ju icke någon enda

Om ändrad lydelse af 25 § i förordningen angående patent. (Forts.)

kompetent myndighet, som yttrat sig om den ekonomiska fråga, som här föreligger. Ty patentverket kan nog vara fullt kompetent att yttra sig rörande frågans juridiskt-tekniska sida, men icke kan väl detta verk anses såsom en företrädare för industriens ekonomiska intressen. Jag tror därför, att det vore fördelaktigt, om i en fråga sådan som denna äfven andra sakkunniga myndigheter blefve hörda, innan man ger sig till att fatta sitt beslut.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Petersson: Herr talman! Endast en anmärkning i afseende å den brist på utredning, som här skulle föreligga!

Jag har för min del ansett patentkommittén vara en sakkunnig institution, som säkerligen också tagit reda på hur förhållandena i förevarande fall ställa sig för industrien; på dess ord har jag framkommit med detta lagförslag och, då det varit brådskande, ansett öfverflödigt remittera det till andra myndigheter, hvilket naturligtvis skulle hafva föranledt, att förslaget ej kunnat komma fram vid denna riksdag.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, framställde herr talmannen propositioner på dels bifall till utskottets hemställan och dels afslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Som emellertid votering begärdes af herr Fürst, blef nu uppsatt, justerad och anslagen denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 60, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Omröstningen utvisade 136 ja och 58 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 13.

Häruppå föredrogs lagutskottets utlåtande n:o 61, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad ly-

delse af 9 § i lagen angående köttbesiktning och slakthus den 22 december 1897.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Till behandling förelåg nu lagutskottets utlåtande n:o 62, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen den 14 juni 1901, dels ock med föranledande däraf väckta motioner.

Om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen.

Uti en den 2 april 1909 dagtecknad proposition, n:o 183, hvilken af båda kamrarna hänvisats till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver landtförsvarsärenden, föreslagit Riksdagen att antaga en så lydande

Lag om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen den 14 juni 1901.

Härigenom förordnas, att § 16 i värnpliktslagen den 14 juni 1901 skall hafva följande ändrade lydelse:

»§ 16.

1. Uppskof med inskrifning till nästföljande års inskrifningsförrättning kan meddelas värnpliktig, som af en eller annan möjligen öfvergående anledning, såsom tillfällig sjukdom, försenad kroppsutveckling eller dylikt, vid inskrifningsförrättningen befinnes till tjänstgöring oförmögen eller olämplig.

2. Sådant uppskof kan ock medgifvas ende arbetsföre sonen, sonsonen eller dottersonen till orkeslös eller vanför fader, farfader, morfader eller till änka eller ogift kvinna, ende arbetsföre fostersonen till orkeslös eller vanför fosterfader eller till fostermoder, äfvensom ende arbetsföre brodern till ett eller flera minderåriga eller vanföra faderlösa syskon, dock endast såvida sagda föräldrar, far- eller morföräldrar eller fosterföräldrar eller syskon äro af hans arbete för sitt uppehälle väsentligen beroende.

3. Förefinnes anledning till befrielse enligt denna paragraf ännu vid inskrifningsförrättningen det år, under hvilket den värnpliktige fyller tjugufyra år, frikallas han från värnpliktens fullgörande i beväringen under fredstid.

4. Blifver inskrifven värnpliktig, till följd af sådan orsak, som omförmäles i § 4, oförmögen till tjänst vid rikets försvar, äger han att, på framställning hos behörig inskrifningsnämnd, varda frikallad från värnpliktens vidare fullgörande.

5. Nu har utländsk man, som icke förut varit svensk med-

Om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen. (Forts.)

borgare, blifvit genom naturalisation upptagen till medborgare här i landet; fyller han det år, inskrifningen sker, minst tjugusex år eller kan han med intyg styrka, att han i utlandet gjort militärtjänst under längre tid, än hvad i § 27 mom. 1 sägs, då skall han frikallas från värnpliktens fullgörande i beväringen under fredstid.

6. Sådan frikallelse äge ock den tillgodonjuta, som från riket afflyttat till land inom främmande världsdel och därefter åter hit inflyttat; dock under villkor:

att afflyttningen icke skett i strid med då gällande föreskrifter om utvandring,

att han under det år, han återinflyttat, fyllt minst trettio år, samt

att minst tio år förflutit från afflyttningen till återinflyttningen, häri således icke inberäknad den tid, som vistelsen i riket varat, innan förlorad svensk medborgarrätt återförvärfvats.

Hvad i mom. 5 och 6 stadgas skall träda i kraft den 1 januari 1910. Bestämmelserna i mom. 6 skola emellertid äga tillämplighet endast till och med de inskrifningsförrättningar, som äga rum år 1914; dock att stadgade eftergiften skall tillkomma äfven sådan i mom. 6 afseddperson, som varit pliktig undergå inskrifning år 1914 eller tidigare, men på grund af laga förfall varder inskrifven först år 1915 eller senare.»

I sammanhang med ifrågavarande proposition hade utskottet till behandling förehaft tre i anledning af densamma afgifna, till utskottet hänvisade motioner, nämligen dels en inom Första Kammaren af herr *Wrangel* väckt motion n:o 76 samt en med densamma lika lydande inom Andra Kammaren af herr *Jeansson* i Kalmar väckt motion n:o 266, dels ock en af herr *Jansson* i Edsbäcken inom Andra Kammaren väckt motion n:o 271.

Uti de af herrar *Wrangel* och *Jeansson* afgifna motionerna hemställdes,

att Riksdagen, i händelse af bifall i öfrigt till den af Kungl. Maj:t föreslagna förändrade lydelsen af § 16 i värnpliktslagen, ville antaga följande tillägg till det nya momentet 6 af samma paragraf:

Från värnpliktens fullgörande i beväringen under fredstid frikallas likaledes den, som före inträdet i värnpliktsåldern lämnat riket i följd af seglation med fartyg och därefter hit återkommit; dock under villkor:

att han under det år, han återkommit, fyllt minst trettio år, samt

att bortovaron från riket fortvarit i minst tio år och att han därunder antingen gjort tjänst å utländska fartyg eller ock varit bosatt i land inom främmande världsdel.

Herr *Jansson* i Edsbäcken föreslog i sin motion den ändring

i mom. 6, att orden »trettio år» utbyttes mot »tjugusex år», samt därefter förekommande orden »tio år» utbyttes mot »åtta år».

Om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen. (Forts.)

Utskottet hemställde, att Riksdagen, med bifall till ifrågavarande proposition och de af herrar Wrangel och Jeansson i Kalmar afgifna motionerna samt med afslag å herr Janssons i Edsbäcken motion, måtte för sin del antaga en i utlåtandet upptagen, med Kungl. Maj:ts förslag med det af herrar Wrangel och Jeansson i Kalmar föreslagna tillägg öfverensstämmande lag om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen den 14 juni 1901.

Reservationer hade emellertid afgifvits af:

herrar *Trygger*, *Rudebeck*, *Skytte*, *Håkanson* och *Widén*, hvilka ansett, att utskottet bort afstyrka bifall till herrar Wrangels och Jeanssons i Kalmar motioner; samt

herr *Jansson* i Edsbäcken, med hvilken herrar *Pettersson* i Södertälje, *Lindhagen*, grefve *Hamilton* och *Ersson* instämt, och som ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen måtte för sin del besluta, att i det föreslagna 6 mom. af »6» § värnplikslagen orden »trettio år» måtte utbytas mot »tjugusex år» samt orden »tio år» mot »åtta år».

Utskottets hemställan föredrogs, hvarefter

Herr Jansson i Edsbäcken anförde: Herr talman, mina herrar! Vid riksdagen år 1908 hade, till understödjande af en återinflyttning till Sverige af från riket utflyttade personer, inom kamrarna gjorts framställningar om vidtagande af ändring i gällande regler i fråga om vapenöfnings fullgörande i fredstid af värnpliktiga, som efter afflyttning från riket hit återkommit, och hade Riksdagen funnit dessa framställningar vara förtjänta af beaktande. Riksdagen fann det vara tydligt, att gällande bestämmelser i förevarande ämne icke vore ägnade att på ett tillfredsställande sätt underlätta den åsyftade återinflyttningen. Det vore visserligen sant, att en statsborgare icke utan fullgoda skäl borde få undandraga sig de plikter, hans land af honom kunde fordra, men å andra sidan borde väl samhällets anspråk i fråga om värnpliktens fullgörande icke gå längre än som vore förenligt med andra samhällsintressen af enahanda betydelse. Att en person, som från inträdet i värnpliktsåldern haft sin verksamhet i främmande land, under normala förhållanden skulle vara underkastad full värnplikt, när helst han före öfverskridna 40 år återvände till hemlandet, torde i allt fall samhällets behof af försvarskraft icke påfordra. Då därjämte erfarenheten syntes gifva vid handen, att alltför många, som eljest icke skulle tveka att vända tillbaka till hemlandet, inför utsikten

Om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen. (Forts.)

att inkallas till en längre tids vapenöfning afhölle sig från att hit återvända för att kanske för alltid kvarstanna i det främmande landet, ansåge sig Riksdagen för sin del böra förorda en snar ändring af de i det förevarande ämnet gällande bestämmelser, hvilka för öfrigt syntes Riksdagen sakna önskvärd klarhet och bestämdhet.

Det gällde då att träffa föreskrifter, som å ena sidan garanterade mot missbruk och å den andra blefve effektiva för det ändamål, man önskade nå.

Riksdagen, som för sin del icke kunde godkänna en anvisad utväg att låta lindring i värnplikten vara beroende på erläggande af någon penningafgift, ansåge, att en bestämd tid borde fastslås, efter hvars förlopp den, som ej olofligen afflyttat ur riket samt hit återkommit, under alla omständigheter borde erhålla viss i lagen bestämd lindring i förevarande hänseende, och borde denna lindring, eventuellt befrielse, enligt Riksdagens mening komma den återvändande till godo, oberoende af i hvilket främmande land han vistats och, så långt möjligt, oberoende af huruvida han blifvit främmande stats undersåte eller ej. Tiden syntes Riksdagen lämpligen böra sättas till 8 år från tidpunkten för utvandringen, och borde i dessa åtta år eventuellt inräknas den tid, som vistelsen i landet måste fortvara, innan den medborgarrätt, som kunde vara förvärfvad i annat land, förlorats. Därjämte syntes det Riksdagen, att, i öfverensstämmelse med hvad som för närvarande gällde beträffande »utländsk man» enligt § 29 mom. 3 inskrifningsförordningen, det borde fordras, att den återinflyttade senast det år, hvarunder inskrifningen skedde, uppnådde 26 års ålder. Skulle jämväl i andra fall särskilda omständigheter påkalla lindring, borde det ankomma på Kungl. Maj:t att pröfva och afgöra, i hvad mån sådan borde medgifvas.

I fråga om män af utländsk börd, hvilka i värnpliktsåldern blifvit svenska medborgare, syntes hvad som angående dem enligt sistnämnda stadgande för närvarande gällde böra förblifva gällande.

Häraf framgår, att Riksdagen förlidet år uttalade sig för att en återinflyttad man efter uppnådda 26 års ålder och vid en bortovaro af 8 år kunde blifva befriad från värnpliktens fullgörande.

Emellertid ha nu de militära myndigheter, som hörts öfver Riksdagens af detta uttalande föranledda skrifvelse till Kungl. Maj:t, ej funnit sig böra tillstyrka, att åldern sattes så lågt som till 26 år och tiden för bortovaron så lågt som till 8 år, utan de ha ansett, hvad som äfven framgår af Kungl. Maj:ts proposition, att tiden borde sättas något högre. På grund häraf har Kungl. Maj:t framlagt förslag om att vid uppnådda 30 år och efter 10 års bortovaro kunde befrielse från annars föreskrifven värnplikt inträda.

Om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen. (Forts.)

Nu hade jag inom utskottet och har så fortfarande den uppfattningen, att en lagändring i förevarande syfte har en bra liten betydelse, för den händelse man ej vidhåller och i någon mån närmar sig det beslut, Riksdagen förlidet år fattade. Jag anser det för min del ur nationalekonomisk synpunkt vara att föredraga att få tillbaka en yngling vid 26 års ålder, då han naturligtvis är mera arbetskraftig än senare, mot att få honom tillbaka vid uppnådda 30 år.

Nu invändes gifvetvis häremot, att det skulle locka kanske alltför många att utvandra för att på den vägen bli befriade eller kunna undgå värnplikten; men jag har den uppfattningen, att denna farhåga nog icke har så många skäl för sig. Det förhåller sig nog nämligen så, att personer, när de varit borta t. ex. i Amerika så länge som 8 år, icke ha så värst stor lust att återinflytta hit. Därför tror jag icke, att man behöfver befara, att många af det skälet utflytta. Om man nu skulle önska att få denna arbetskraft tillbaka, borde enligt mitt förmenande ålderssiffran sättas något lägre. Denna uppfattning har äfven delats af fyra andra ledamöter af utskottet, och vi ha förenat oss i en reservation i den riktningen.

Som bekant, har det äfven framkommit ett par motioner af annat, men liknande innehåll, nämligen att sjöman, som mönstrat på utländskt fartyg i svensk eller utländsk hamn och varit borta från riket, borde i afseende å värnpliktsbefrielse likställas med dem, som varit till främmande världsdel utflyttade. Dessa motioner har jag ock ansett mig böra tillstyrka, och som synes, har äfven majoriteten inom utskottet tillstyrkt dem.

Jag kommer alltså för min del att göra det yrkandet, att Riksdagen måtte vidtaga den ändringen i § 16, mom. 6 värnpliktslagen, att i det stycke, där orden »trettio år» förekomma, dessa ord utbytas mot »tjugusex år» och att i det därpå följande stycket, där det står, »att minst tio år förflutit från afflyttningen till återinflyttningen», »tio år» utbytas mot »åtta år.» Denna förändring gäller således både från främmande land återinflyttade personer och sjömän.

Samtidigt vill jag påpeka, att i reservationen insmugit sig ett tryckfel; det står § 6, men skall naturligtvis vara § 16.

Häruti instämde herr *Ersson*.

Vidare yttrade:

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! Jag är lifligt intresserad af att en lagändring i denna riktning kommer till stånd, och samma intresse har också omfattats af oss litet hvar i kammaren. Likaså önskar jag, att man måtte sätta åldern så lågt, som man verkligen kan våga sig göra. Jag har nu emellertid icke inom utskotttet kunnat yrka bifall till herr Janssons m. fl. reser-

Om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen. (Forts.)

vation, enär jag sett af en utredning, som förekommit, hur förhållandena äro i främmande länder. Det synes nämligen på sid. 14 i den kungliga propositionen, att i de länder, där lättnader medgifvits återinvandrare, har man satt högre tid. I Frankrike och Tyskland har man medgifvit frihet från tjänst i aktiva armén från och med en så tidig ålder som 28, respektive 31 år. I Danmark inträder befrielse vid 32, i Österrike och Japan vid 33 samt i Norge först vid 40 år. I Ryssland och Schweiz äro, såvidt det kunnat utrönas, inga särskilda lättnader medgifna för återinvandrare. Detta har gjort, att jag, som sagdt, ej kunnat gå med på så låga siffror som de i reservationen påyrkade, ehuru jag har samma intresse för saken som reservanterna. Inom utskottet har jag verkligen talat om och framhållit åldern 28 år. Det har varit min tanke. Nu är förhållandet det, att Första Kammaren har antagit Kungl. Maj:ts förslag med åldern 30 år, och då skulle genom sammanjämkningen just mitt förslag omsider komma fram. Men jag vill säga herrarne, att jag icke vill taga på mitt ansvar att locka in herrarne på att biträda reservationen i detta fall med tanke på sammanjämkning, ty det kan hända, att frågan möjligen därigenom skulle falla. Jag vill bereda herrarne på den saken på förhand, så att icke den eventualiteten måtte inträffa oförberedt, men för min del skulle jag helst se, att åldern blefve 28 år. Under sådana förhållanden vill jag icke här göra något yrkande.

Hvad beträffar sjömännen har jag alldeles samma uppfattning som motionärerna och önskar därför, att kammaren måtte biträda förslaget om deras rätt till befrielse i detta fall.

Herr Widén: Som herrarne torde finna af betänkandet, har jag låtit anteckna mig som reservant i afseende på den del däraf, som rör sjömäns befrielse från värnplikt under vissa förhållanden. Jag har för min del ansett, att icke några skäl föreligga att bifalla förslaget härom, och jag skall därför framställa det yrkandet, att allt, som rör sjömännnen och som återfinnes i den föreslagna punkt 6 i paragraf 16, uteslutes.

Anledningen till att jag ställt mig på denna ståndpunkt är den, att jag äfven, när Riksdagen 1907 beslöt sin underdåniga framställning rörande immigranters befrielse från värnplikt, var af den meningen, att alla eftergifter af detta slag i själfva verket verka åt ett helt annat mål än det man afser att vinna. Min tro är den, att det är en fullkomligt oriktig politik att bevilja eftergifter i detta hänseende. De föranleda blott till än mera ökad emigration. I det af Kungl. Maj:t framlagda förslaget är det emigranterna till Amerika, som hufvudsakligen afses, och då Riksdagen själf skrifvit och begärt en lagstiftning härom, får man väl finna sig i att nu taga den. Hvad åter sjömännen beträffar, är jag för min del af den meningen, att det förhåller sig med dem på ungefär samma sätt, så att alla lättnader, som beredas dem i fråga om

värnplikt på grund af utländsk sjötjänst, blott encouragera dem till att gifva sig utomlands än mera än de eljest skulle göra.

Jag skall således be att få yrka afslag på punkt 6 i paragraf 16.

Om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen. (Forts.)

Herr Åkerlund: Ja, herr talman, jag skulle mycket gärna varit med om den af herr Jansson i Edsbäcken ifrågasatta lägre åldern, om jag icke befarade, att, om ett sådant yrkande blefve bifallet här i kammaren, hela detta framlagda förslag komme att falla, då Första Kammaren redan fattat sitt beslut i den frågan. Jag beklagar emellertid, det måste jag säga, att Förstakammarledamöterna inom utskottet jämte herr Widén ha bestämt sig för reservation i fråga om just sjömännen. Jag vågar påstå, att om tio ynglingar utvandra härifrån landet och bosätta sig i främmande land för att slippa värnplikten, så finnes det knappast en enda sjöman, som gör det af dessa orsaker. Sjömännen fara ut för att söka befattning i andra nationers flottor och möjligen af äfventyrslusta, men sannerligen det skall vara många sjömän, som göra det för att undandraga sig värnplikten. När de sedan, då de varit ute några år och fått öfning och blifvit utbildade till verkliga sjömän, önska komma tillbaka till hemlandet igen, där de icke blott kunna tjäna vår handelsmarin, utan äfven kunna vara till nytta och gagn i vår krigsflotta, om det skulle gälla, då skola de vara landsförvista och aldrig få komma tillbaka. Kan det vara rim och reson i sådant?

Jag vet, att i våra skärgårdar — jag känner ganska bra till dem — finnas tjogtals ställen, som äro inköpta af sjömän, som varit i främmande sjöfart, till och med under årtionden, och skickat hem pengar till sina släktingar och bedt dem köpa dessa ställen, emedan de ämna flytta tillbaka till fosterlandet. Men så kunna de det icke, ty de äro landsförvisade.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag, sådant det föreligger.

Herrar *Nilsson* i Skärhus och *Riström* instämde häruti.

Herr Widén: Herr talman! Jag skall be att få göra en ändring i det yrkande, jag nyss framställde. Det är nämligen icke hela punkt 6, som bör uteslutas, utan endast den sista delen, som börjar med orden: »Från värnpliktens fullgörande» och slutar med »inom främmande världsdel». Således yrkar jag bifall till utskottets förslag med uteslutande af den nyss antydda meningen.

Herr Lindley: Då jag först läste denna proposition, fäste jag mig vid hvad departementschefen på tal om sjömännen här uttalar. Han säger: »Å andra sidan synes icke heller hans — sjömannens — återvändande i allmänhet hafva samma nationalekonomiska be-

Om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen. (Forts.)

tydelse som Amerikafararens.» Jag förstår icke, hur man kan resonera på det viset. Departementschefen torde inte ha den ringaste aning om hvarifrån sjöfolket rekryteras. Den stora majoriteten af sjöfolket tages bland landtarbetarne. Om således en sjöman emigrerar och hans plats intages af en annan landtarbetare, så är det i själfva verket precis detsamma, som om en landtarbetare direkt fore till Amerika. Jag för min del kan åtminstone icke se saken på annat sätt.

Jag vill också säga, att jag blef synnerligen glad, då en motion åsyftande lättnader för sjömännen framlades af herr Jeansson i Kalmar och en Förstakammarledamot, ty, tänkte jag, nu måste väl ändå Första Kammaren taga mera hänsyn till dessa framställningar än om jag själf motionerat i frågan, ty då är jag mycket rädd för att den af princip blifvit afslagen.

Man får emellertid icke uteslutande se på att en sjöman är borta och icke inställer sig för att fullgöra sin värnplikt, utan man måste äfven i någon mån undersöka orsakerna till att han uteblir och icke kommer hem för att fullgöra sin värnplikt. Då är det ett faktum, att det finnes förhållanden, eller missförhållanden må jag kalla dem, som föranleda, att sjöfolket helt enkelt tvingas stanna borta i främmande länders handelsflottor. Den första anledningen härtill är den, som jag gång på gång påvisat i kammaren och äfven motionerat om, nämligen att våra egna medeltida lagbestämmelser verka tryckande på sjömännen, så att de söka komma under andra, humanare lagar. För det andra verka naturligtvis de dåliga lönerna i samma riktning. Det finnes här hemma icke möjlighet för en sjöman att komma upp till en sådan ekonomisk ställning, att han kan existera, för den händelse han bildat familj, utan han måste ovillkorligen emigrera till ett annat land, där lönerna äro högre. För det tredje lida vi under ett förhållande, som ingen kan hjälpa, nämligen att vår sjöfart är en säsongsjöfart, så att en stor del af sjöfolket har att emotse längre eller kortare tids arbetslöshet under vintern. Dessutom råder ett missförhållande i vårt land, som borde direkt tillskrifvas skeppsredarne, i det att dessa i allmänhet mönstra sina besättningar uteslutande af jungmän och lättmatroser. Så snart en sjöman blifvit så kvalificerad, att han borde kunna ha anspråk på en matrosanställning, är möjligheten att erhålla en sådan stängd, och då man stänger möjligheten att nå en kvalificerad befattning, finnes för honom intet annat val än att emigrera. Om herrarne granska sjömanshusens förteckningar, kunna herrarne öfvertyga sig om att på de flesta af våra handelsfartyg icke finnes mer än en enda man, om ens det, som mönstrat såsom matros. Alla komma väl förr eller senare till den åldern, att de kunna göra anspråk på att bli mönstrade som matroser, men då våra handelsfartyg mönstra blott jungmän och lättmatroser, så måste de vid den tidpunkten gifva sig i väg, och då är det samhället, fosterlandet, d. v. s. vi själfva,

som drifva dem i landsflykt, och då böra vi åtminstone icke lägga några hinder i vägen för dem att komma tillbaka, om det annars är möjligt för dem att göra det. Dessa missförhållanden måste vi söka i någon mån ändra till det bättre, men till dess detta skett, är det minsta man har rätt att fordra, att vi åtminstone likställa sjömännen med emigranterna, med dem, som direkt farit till Amerika för att där bosätta sig.

Om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen. (Forts.)

Alla veta vi, att det finnes hos hvarje individ, han må vara född i vårt land eller i något annat land, en längtan att komma hem och se de sina. Hvar och en bär ständigt inom sig bilden af den bygd, som sett honom födas, och en häftig trängtan att åter se gamla ungdomsvänner, och det gör, att hvar och en har en starkare eller svagare hemlängtan. Då denna längtan vuxit hos en sjöman och han önskar och trängtar att komma tillbaka, har han att räkna med stora svårigheter, nämligen först och främst svårigheten att kunna få en något så när hygglig existens, och vidare, om han kommit till ålders, farhågan att här behöfva fullgöra en lång värnplikt, som det kanske visserligen icke är honom alldeles omöjligt att fullgöra, men som dock skulle på ett betänkligt sätt ingripa i hans ekonomiska förhållanden. Alla dessa omständigheter tala för att man icke bör sätta sjöfolket i svårare ställning än man sätter andra personer, som emigrerat till Amerika eller andra länder. Det är därför jag för min enskilda del anser, att det af motionärerna framställda krafvet borde bifallas. Men jag anser också, att en förkortning af tiden för bortovaron från 10 till 8 år är af behofvet påkallad. Jag kan icke se, att en sådan förkortning med två år skulle verka så förskräckligt menligt för landet i dess helhet eller skulle kunna innebära någon särskild lockelse för folk att fara ut för att stanna borta 8 till 10 år. Hufvudsaken är, att en person, som varit borta så länge, kan återbördas till hemlandet. Det är hufvudmotivet för motionen, och då tror jag, att en tid af 8 år icke skulle verka mera skadligt än en tid af 10 år. Kunna vi gå med på, att en person blir befriad efter 10 års bortovaro, kunna vi också gå med på att sådan befrielse inträder efter 8 år. Jag yrkar således bifall till herr Janssons i Edsbäcken reservation.

Her Sandquist: Herr talman, mina herrar! Det är redan ganska mycket ordadt i denna fråga, och jag har sålunda ej mycket att tillägga i denna diskussion. Då jag emellertid tror mig ha en tämligen god kännedom om hur sjöfolket har det, emedan jag representerar en trakt i Roslagen, där ganska många sjömän finnas, så anser jag det vara min plikt gentemot dessa sjömän att gifva min åsikt till känna.

Jag anser, att en 8- till 10-årig vistelse till sjöss under utöfvande af *sjömansyrket* bör kunna motsvara värnpliktens fullgörande på land. Jag ber därför i sjöfolkets intresse att få förorda

Om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen. (Forts.)

bifall till utskottets hemställan. Beträffande tiden 8 eller 10 år, vill jag helst vara med om det förslag, som kan ha största utsikterna att medföra något *resultat*. Då jag tror, att så kan vara förhållandet med den föreslagna tidrymden af 10 år, föranlåtes jag att biträda detta förslag och yrkar sålnnda bifall till utskottets hemställan.

Grefve Hamilton: Herr talman, mina herrar! Först på senare åren har man insett den stora faran af emigrationen från vårt land och vikten af att hindra densamma och söka till hemlandet återföra dem, som en gång emigrerat.

Det arbete, som gjorts för att få i synnerhet dem, som emigrerat till Amerika, att komma åter, strandade bland annat därpå, att när svensk-amerikanarne återvände hit, somliga kanske med förmögenhet för att skaffa sig ett hem, andra måhända med kunskaper, hvarmed de kunde gagna sitt land, så fingo de snart nog veta, att de skulle fullgöra sin värnplikt. Då ansågo de sig icke kunna stanna här, utan återvände till Amerika, ty det var motbjudande för dem, som redan hade kommit till mogen ålder, att ställa sig i ledet bland de unga värnpliktige.

Riksdagen beaktade frågan och föreslog i en skrifvelse till Kungl. Maj:t förlidet år, såsom den förste ärade talaren nämnde, att åldern borde begränsas till 26 år, d. v. s. om en återinvandrare kom hit vid 26 års ålder, skulle han slippa fullgöra sina vapenöfningar under fredstid. Likaså bestämdes, att den tid, under hvilken han skulle vara borta för att få åtnjuta denna fördel, skulle vara åtta år.

Jag kan nu icke finna, att några vägande skäl blifvit i Kungl. Maj:ts proposition förebragta, hvarken för att få åldern till 30 år eller för att utsträcka tiden för vistelsen utomlands till 10 år. En militär myndighet, chefen för marinstaben, har ju ansett, att 26 resp. 8 år skulle vara tillräckligt, och äfven sakkunniga, som yttrat sig i frågan, ha ju ansett dessa siffror vara lämpliga.

I lagen är föreskrifvet, att om utländsk man, som således aldrig varit svensk undersåte, kommer hit till landet vid 26 år, så slipper han fullgöra svensk värnplikt, och man kan då fråga sig: Borde icke äfven en svensk, som återvänder till sitt land, få åtnjuta samma fördelar?

Hvad nu herr Jeanssons motion beträffar, synes det mig vara fullkomligt riktigt, att äfven en sjöman, som varit borta i 8 års tid och återkommer till Sverige, borde undslippa värnplikten. Han har ju varit ute i skilda länder, och det får väl anses, att han under tiden varit borta från landet.

Jag ber för min del att få yrka bifall till den reservation, som blifvit framburen af herr Jansson i Edsbäcken.

Med grefve Hamilton förenade sig friherre *Palmstierna*.

Om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen. (Forts.)

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet Malm: Herr talman, mina herrar! Det lider väl intet tvifvel att icke denna sak är i högsta måtto behjärtansvärd, och det har också varit Kungl. Maj:ts sträfvan att kunna handlägga den på sådant sätt, att de föreslagna bestämmelserna skulle blifva effektiva. Men, mina herrar, vi inträda här på ett område, som är oss synnerligen obekant, och affattas icke bestämmelserna riktigt, så kunna de komma att i stället för att främja de syften, man vill nå, verka i rakt motsatt riktning och skada dessa syften. Jag vill bygga på förtroendet till svenska folket, och jag tror ju heller icke, att folket skall svika detta förtroende, men det är ju allbekant, att kommer man i en situation, då det gäller att välja mellan plikten och hvad som möjligen kan vara en afvikelse därifrån, så händer det ju icke så sällan, att man icke handlar just så som man borde.

Saken är så outredd, att den säkerligen skulle behöfva en ytterligare utredning, men Riksdagens i fjol uttalade önskan har man ju såvidt möjligt velat snarast tillgodose. Då nu frågan emellertid är så outredd som den är, torde det vara nödvändigt, för att det icke skall bli bakslag, att gå försiktigt till väga, och Kungl. Maj:t har också sökt att tillgodose detta kraf hufvudsakligen på två sätt, nämligen dels därigenom att man föreslagit, att lagen icke skall bli permanent, utan endast gälla fem år, under hvilken tid man tänkt sig, att man skulle vinna nödig erfarenhet, och dels har man i känslan af sitt ansvar icke ansett sig hvarken kunna eller vilja gå längre i fråga om den åldersgräns, som skulle medföra befrielse från värnplikten, än försiktigheten bjöd. Man har dock i själfva verket gått ändå längre än något annat land vågat göra med undantag af Frankrike. — Men hvad Frankrike angår, så vet man, att emigrationen där är så ofantligt liten, att man knappast kan tala om den.

Den ledande princip, som hos oss har gjort sig gällande beträffande lindring i eller befrielse från värnplikten, har varit den, att alla svenska medborgare skulle fylla sin försvarsplikt mot staten, och lindring endast göras i de fall, då verkligt talande skäl, familjeskäl, sjukdom eller andra giltiga skäl, förelågo och betingade en sådan lindring eller eventuellt befrielse. Af den anledningen har Kungl. Maj:t föreslagit, att ifrågavarande bestämmelser skulle komma in i den paragraf af värnpliktslagen, som afhandlar just lindring, såsom uppskof eller befrielse från vissa vapenöfningar etc.

Står man nu på den ståndpunkten, så gäller det ju att afgöra: Hvilka emigranter är det, som verkligen äro i ett sådant läge, att de rimligen böra befrias från sin värnplikt? — Om man tänker sig en man, som flyttar ut till Norge, exempelvis en värmlänning eller en bohuslänning, innebär det verkligen någon större svårighet att inställa sig till tjänstgöring för honom än för många, många, som icke flytta ut ur riket? Det finns väl icke fog för att en person, som utan särskild uppoffring af tid eller pengar

Om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen. (Forts.)

kan göra sin värnplikt, skall bli befriad därifrån. — Med denna tanke för ögonen har Kungl. Maj:t anfört, att de, som icke flyttat för långt bort från fosterlandet, böra fullgöra sin värnplikt, och då låg det ju nära till hands, att sådana, som flyttat från hemlandet till ett annat *europeiskt* land, skulle vara skyldiga att fullgöra sin värnplikt. Men däremot ansåg man, att af sådana utvandrare, som flyttade ut till främmande världsdelar, skulle man icke med fog kunna fordra eller ens behöfva ifrågasätta, att de skulle resa hem för att här fullgöra sin värnplikt, i synnerhet om den vore fördelad på flera perioder, rekrytskola, repetitionsöfningar o. s. v., och detta äfven om de förblifvit svenska medborgare. Man fann det sålunda fullt befogadt att befria dem från värnplikt. De skäl för lindring eller befrielse, som jag förut framhållit, gjorde sig gällande äfven här; men man fick icke sätta tidsperioden för vistelsen utomlands så kort, att man skulle kunna misstänka, att någon emigrerade för att bli befriad från värnplikten.

Det har nu här varit tal om att sjömän borde komma i samma ställning som emigranterna. Med hvilken kategori af emigranter böra då de värnpliktiga sjömännen lämpligast jämföras? Skall man anse, att en sjöman, som tager hyra på ett utländskt fartyg, och låt vara tidtals reser till aflägsnare farvatten, har det afsevärdt mycket svårare att kunna inställa sig för värnpliktens fullgörande än exempelvis en värnpliktig, som flyttat till Europas södra länder, till Spanien, Italien o. s. v.? Jag föreställer mig, att vill sjömannen i fråga verkligen fullgöra sin värnplikt, så kan han nog, äfven om han tjänstgör på utländska fartyg, ordna sin tjänstgöring där så, att han vid jämförelsevis ung lefnadsålder kan inställa sig och fullgöra sin värnplikt, som vid flottan, åtminstone i allmän tjänst, fullgöres i en följd.

Ser man å andra sidan på värnpliktiga sjömän, som taga hyra exempelvis på fartyg, som segla i de farvatten, som närmast omgifva oss, så ställer sig ju saken ännu mera förmånlig för sjömannen. Man kan ju tänka sig, att en sjöman tager hyra på ett utländskt fartyg, som trafikerar exempelvis Köpenhamn—Kristiania. Han går då så nära svenska kusten, att han snart sagdt under hela resan kan se densamma. Kan man då förutsätta, att det skall vara så svårt för honom att inställa sig till värnpliktstjänstgöring?

Jag tror för min del, att äfven om man har en aldrig så hög tanke om Sveriges unga värnpliktiga sjömän, så har man dock anledning befara, att många skulle falla för frestelsen att sätta foten på ett utländskt fartygsdäck, då han vet, att det innebär en befrielse från värnpliktens fullgörande, därest han håller sig utanför Sveriges gränser den bestämda tiden.

Jag har försökt att få reda på om det gifves någon undantagslagstiftning i berörda afseende för sjömän i utlandet, men icke kunnat erhålla en enda uppgift därom; det synes icke finnas någon annan lagstiftning än den, som gäller emigranterna. I Tysk-

land har man visserligen en särskild bestämmelse för sjömän, men den bestämmelsen är alldeles motsatt den, som är föreslagen af motionärerna. I Tyskland kan det nämligen beviljas lindring i värnplikten såsom uppskof och dylikt för de sjömän, som taga hyra på landets *egna* fartyg. Tyskarne ha sålunda premierat sin egen sjöfart, men jag undrar, om man åtminstone icke kan misstänka, att, därest man här hade en lag af den art, som motionärerna ifrågasatt, man rent af skulle premiera utlandets sjöfart; åtminstone ligger det inom möjlighetens gränser. Om så är, hvad skulle då följden bli? Jo, antagligen det, att, hvad flottan angår, det redan nu höga procentantal af värnpliktiga, som hålla sig undan från tjänstgöring, i afsevärd mån skulle komma att ökas, och att hvad handelsflottan angår, våra 20—30 åriga sjömän komma att lämna densamma. Och det är väl kanske fråga om att äfven många sjömän, som äro äldre, skulle, då de hunnit fästa sig mera vid den utländska sjöfarten, kvarstanna därstädes; och hvad vunne man då med motionärernas förslag? Det innebure, såvidt jag kan se, en förlust både för marinen och handelsflottan. Jag tror därför, att det är klokast att nu i oförändrad form antaga Kungl. Maj:ts förslag och framdeles med ledning af närmaste fem års erfarenhet besluta om de ändringar och tillägg, som kunna varda behöfliga.

Om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen. (Forts.)

Herr Lindhagen: Herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet framhöll, om jag förstod honom rätt, hufvudsakligen, att man måste gå betänksamt till väga med ifrågavarande lagstiftning, därför att man ej visste, hur saken kunde arta sig, och om icke möjligen lagstiftningen kunde leda till att mången undandroge sig värnplikten. Nog kan jag förstå, att man från militärt håll är betänksam, och jag föreställer mig, att man helst sett, att ingen åtgärd vidtoges i detta afseende. Men nu har just för att tillmötesgå dessa betänkligheter lagen gifvits en giltighetstid endast till år 1914, för att man skall få erfarenhet under tiden. Men skall man få erfarenhet, är det af vikt, att den lagstiftning, som under tiden tillämpas, är sådan, att den tillgodoser någorlunda behofvet. Eljest få vi icke den erfarenhet, som vi ville vinna. För öfrigt är den tid, som reservanterna föreslagit, omfattad af förra årets Riksdag, och Riksdagen bestämde sig för denna tid först efter moget öfvervägande, och tiden är så lång, att man knappast kan befara några olägenheter.

Jag begärde egentligen ordet med anledning däraf, att herr Zetterstrand framhöll, att man måste vara försiktig, så att icke det hela faller, om Första Kammaren icke går in på en jämkning, och samma farhåga tycktes föresväfva herr Åkerlund och herr Sandquist. Jag tycker, att Andra Kammaren skall besluta, hvad den vill, ty Första Kammaren gör så och den tager på, sista tiden icke den ringaste hänsyn till någon, af medkammarens önskningar. Icke skall väl Andra Kammaren, om den af sin öfvertygelse vill

Om ändrad lydelse af § 15 i värnpliktslagen. (Forts.)

vidhålla förra årets beslut, afstå från sitt uppsåt, därför att man är rädd, att Första Kammaren icke ens skall vilja vara med på så litet som den lagliga sammanjämkningen.

På dessa skäl yrkar jag bifall till reservationen.

Herr Jeansson i Kalmar: Herr talman! Med anledning af herr statsrådet och chefens för landtförsvarsdepartementet yttrande skall jag be att få säga några ord.

Han antog, att det finnes en frestelse hos sjömännen att hålla sig borta från värnplikten, och att det skulle bli alldeles för lätt för dem att slippa ifrån värnplikten på detta sätt, i motsats till hvad förhållandet är med en emigrant, som flyttat till främmande världsdel. Jag tror icke, att sjömannen är så beräknande. Det ligger ej i sjömannens natur. Han tar lifvet lätt, och jag tror dessutom, att nästan hvar och en, som gifver sig till sjöss, icke då länge ämnar stanna som matros, utan vill komma vidare, komma hem och ta sin styrmans- och skeppareexamen, och det skulle han vara förhindrad att göra, om han hölle sig undan i tio år. Nog kan frestelsen att söka undandraga sig värnplikten vara stor, men mot densamma verkar dock känslan att nödgas vara borta från hemmet under denna tid och ofta få vara det så nära som vid sjötjänst mellan angränsande länders hamnar, men att icke på tio år kunna få komma dit. Jag tror, att han inför ett sådant val att antingen hålla sig undan i tio år och slippa värnplikten eller komma hem och fullgöra den väljer det senare. Farhågan är därför icke så grundad, som här är framhållet.

Vidare är det en sak att tänka på, att en sjöman, när han en gång kommer hem, är duglig till militärtjänst, om fäderneslandet skulle behöfva honom. Före år 1901 var det ju så, att sjömännen voro befriade från värnplikt, enär man ansåg, att de genom sitt yrke fingo tillräcklig utbildning för att kunna tjänstgöra. Visserligen hafva förhållandena vid flottan ändrats genom att ångbåtar införts i stället för segelfartyg, men det är nog åtskilligt, som en sjöman kan uträtta äfven på de moderna fartygen. Han kan tjänstgöra som eldare, putsare, maskinist och annat och lämpar sig väl till att användas i åtskilliga sysslor, oaktadt han ej fullgjort värnplikten, detta i motsats till den, som emigrerat till lands. Sålunda är äfven detta ett skäl till bifall.

Herr statsrådet nämnde också, att man beträffande emigranter behöfde samla erfarenhet under fem år. Ja, hvarför kan man icke äfven göra det beträffande sjömännen? Jag tror, att Andra Kammaren verkligen borde behjärta dessa önskemål från sjömännen, som äro framhållna i den motion, hvilken herr Wrangel i Första och jag i Andra Kammaren framlagt. Man kan ju försöka i fem år, så att får man se, hur det verkar.

Medan jag har ordet, skall jag be, att med anledning af det yttrandet af herr Lindley, att, om han väckt denna motion, den

icke hade blifvit så smaklig för Första Kammaren, få erinra herr Lindley om att Första Kammaren har behandlat honom på alldeles motsatt sätt. Den har antagit hans sjömanshusmotion och afslagit denna min motion. Den är alltså herr Lindley mycket mer bevågen än mig!

Om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen. (Forts.)

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Lindley: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord till det, som herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet yttrade. Det gick genom hans anförande en underström af förebråelse gentemot sjöfolket, i det han ville anklaga dem för bristande fosterlandskärlek, därför att de icke inställde sig för att fullgöra sin värnplikt. Han sade, att de framför alla andra borde hafva lätt att göra det, emedan de under sina resor ofta kommo mycket nära hemlandet. De kommo ibland så nära som till Danmark, och då vore det ju, menade han, en enkel sak att mönstra af och resa hem. Men han glömde det förhållande, att en sjöman, som mönstrat ombord på ett fartyg, icke får mönstra af när som helst. Om t. ex. en sjöman mönstrat å ett engelskt fartyg, så känna de engelska myndigheterna icke till våra värnpliktsförhållanden, och det hjälper icke, att den svenske sjömannen kommer med ett sådant förhållande och begär att få mönstra af, ty då svaras det: detta angår oss icke, vi hafva ingenting att skaffa med edra värnpliktsförhållanden. Han måste stanna kvar, och detta med rätta, ty i annat fall skulle en hel del tvistigheter kunna uppstå, och dessutom finnes det nog en och annan, som skulle ockra på denna sak. De kunde skylla på att de hade värnplikt att fullgöra, och detta kunde icke gå i längden. Å andra sidan är det icke en så enkel sak att inställa sig, som man här tyckes vilja låta förstå. Huru förhåller det sig i vanliga fall med sjömän? Om man t. ex. tänker sig en sjöman, som varit ute på resor och kommit i hamn samt fått sin aflöning, så njuter han i fulla drag af detta frilif och glömmer alla sorger och bedröfvelser. Efter ett par dagar vaknar han till besinning, men då har han kanhända icke ett öre i fickan att hjälpa sig fram med och ännu mindre att kunna bekosta resan till fäderneslandet för att fullgöra sin värnplikt.

Nu förmenar chefen för landtförsvarsdepartementet, att sjöfolket visar otacksamhet och bristande fosterlandskärlek, men vi hafva ju behandlat denna allmänna tendens i annat sammanhang. Det har då visat sig, att öfriga samhällsklasser icke heller gå fullständigt fria från klander hvad beträffar fosterlandskänslan, och man kan icke undra på att sjöfolk icke hafva en så utpräglad fosterlandskänsla, att de trots alla besvärligheter skola göra allt för att komma öfver till fosterlandet att fullgöra sin värnplikt. Det är icke blott resekostnaden de behöfva, utan de behöfva äfven pengar för vistelse i land. De kunna hafva anhöriga, som skola exi-

Om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen. (Forts.)

stera under den tid, de fullgöra sin värnplikt, och för en till åren kommen person är detta mycket svårare än vid 20 års ålder.

Jag skall be att få nämna något ur min egen erfarenhet om huru de tyska bestämmelserna verka. De tyskar, jag under min vistelse på sjön varit kamrat med, hafva icke på några villkor af samma anledning velat återvända till Tyskland, utan de hafva begärt att blifva engelska eller amerikanska medborgare för att slippa ifrån värnplikten. De veta nämligen, att om de återkomma till Tyskland, blifva de tagna och insatta för att fullgöra sin värnplikt, och därför hafva de föredragit att blifva ett annat lands medborgare.

Nu sades det, att genom den ifrågasatta ändringen ökad förlust för flottan skulle uppkomma. Men jag undrar dock, om förlusten kan bli så mycket större, då vi, såsom nu, försöka att få så många som möjligt att fullgöra sin värnplikt och de sedan emigrera efteråt. Vi ha då bekostat dem en militär utbildning, en kostnad, som lägges på hela samhället och är så dryg, att vi svikta under bördan, och detta till ingen nytta, därför att sjöfolket vid 25 à 30 års ålder, äfven om de icke skulle vilja det, nödgas emigrera till andra länder för att få sin existens. Detta är ett kändt faktum, och det har förvånat mig hela tiden, att de militära myndigheterna icke sett på denna sidan af saken. Att de militära auktoriteterna nu hysa någon fruktan förstår jag icke, ty den ändring, som här föreslagits, kan icke föranleda till någonting annat, än att de, som emigrera, kunna komma tillbaka. Ett annat faktum är, att en sjöman, äfven om han icke är militärt utbildad, har vissa egenskaper och en förmåga att i händelse af krig fullgöra sin värnplikt till sjöss, som är vida större än den eljest återvändandes förmåga i fråga om fullgörande af värnplikt till lands. En sjöman har vissa begrepp om ett fartyg och vissa kunskaper, som kunna utnyttjas ombord på örlogsfartyg, och han äger därför ett visst värde, äfven om han icke är militärt utbildad.

Jag tror, att chefen för landtförsvarsdepartementet sade, att antalet af dem, som icke inställa sig för fullgörandet af sin värnplikt, uppgår till 50 procent af antalet af de värnpliktiga. Jag är icke så säker på siffran, men jag tror, att det är så omkring. När man då tänker sig, att det är ett så stort antal, som icke inställer sig, så förstår man, att detta är ett missförhållande, som sedan åratal tillbaka bort beaktas af de militära myndigheterna. När så icke skett, kan man icke annat än klandra dem härför. Jag tror emellertid, såsom jag sagt, att det skulle vara gagneligt, om vi finge sådana bestämmelser, att så många som möjligt af dem, som emigrera till andra länder, kunde vända tillbaka. Jag ber därför att få yrka bifall till herr Janssons i Edsbäcken m. fl. reservation.

Öfverläggningen var härmed afslutad.

Om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen. (Forts.)

I enlighet med de därunder framställda yrkandena gaf herr talmannen propositioner på: 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till samma hemställan med den af herr Jansson i Edsbäcken under öfverläggningen föreslagna ändring, och 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring, som under öfverläggningen föreslagits af herr Widén. Herr talmannen förklarade den förstnämnda propositionen hafva flertalets röster för sig, men som herr Jansson i Edsbäcken begärde votering, blef, efter det till kontraproposition antagits det under 2:o) upptagna yrkandet, uppsatt, justerad och anslagen denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 62, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den af herr Jansson i Edsbäcken under öfverläggningen föreslagna ändring.

Omröstningen utvisade 84 ja, men 107 nej, hvadan kammaren bifallit utskottets hemställan med den af herr Jansson i Edsbäcken under öfverläggningen föreslagna ändring.

§ 15.

Föredrogs lagutskottets utlåtande n:o 63, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om konsularjurisdiktion.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16.

Ang. villkoren för idkande af pantlånerörelse.

Efter föredragning af Andra Kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande n:o 36, i anledning af Första Kammarens beslut i fråga om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående tillägg till gällande bestämmelser rörande villkoren för idkande af pantlånerörelse begärdes ordet af

Herr Söderbergh i Karlshamn, som anförde: Herr talman! Endast några få ord. I min egenskap af motionär i den föreliggande frågan kan jag icke underlåta att uttala min ledsnad öfver det öde, som min framställning fått röna inom Första Kammaren. Jag hade ursprungligen önskat få till stånd en mera omfattande

Ang. villkoren för idkande af pantlånerörelse. (Forts.)

och grundlig reformering af vår pantlånelagstiftning, men af lättförklarliga skäl inskränkte jag mig försiktigtvis till den anspråkslösa begäran, som jag i min motion framställt och hvilken Andra Kammaren utan meningsskiljaktighet tillmötesgått. Men äfven detta lilla reformsteg på ifrågavarande område har synts Första Kammaren alltför stort. Första Kammaren har velat förbehålla åt Konungens befallningshafvande att fortfarande såsom hittills ensam ha i sin hand bestämmanderätten i fråga om upprättande af pantlåneanstalter i kommunerna och har endast velat vara med om en sådan bestämmelse, att Konungens befallningshafvande skulle äga att i hvarje särskildt fall, efter vederbörande kommunala myndigheters hörande, pröfva, huruvida behof af pantlånerörelse i den ifrågavarande orten förelåge.

Herr talman! Då jag hyser den uppfattningen, att det är bättre att få till stånd *någon* reform på detta område, om än en aldrig så liten, än *ingen alls*, skall jag för min del icke yrka annat än bifall till utskottets förevarande hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 17.

Ang. upplåtelse till Stockholms stad af visst område å Norra Djurgården m. m.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande n:o 177, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till Stockholms stad af visst område utaf Norra Djurgården m. m.

I en till Riksdagen aflåten, till statsutskottet för förberedande behandling remitterad proposition, n:o 217, af den 16 april 1909 hade Kungl. Maj:t under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver landtförsvarsärenden för samma dag föreslagit Riksdagen medgifva, att på de i ett vid nämnda statsrådsprotokoll fogadt aftal angifna villkor kronan måtte dels till Stockholms stad med äganderätt afstå ett i aftalet närmare angifvet område af Norra Djurgården, i areal innehållande omkring 1,460 kvadratmeter, dels ock afsäga sig den rätt, kronan kunde äga till vissa i aftalet jämväl angifna delar af Djurgårdens gärdesgårdsdistrikt med en areal af tillhopa omkring 540 kvadratmeter.

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning måtte af Riksdagen bifallas.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter

Herr Christiernson anförde: Herr talman! Då den framställning, hvarom här är fråga, egentligen kan sägas sammanhänga med en annan af Andra Kammaren här förut behandlad fråga, nämligen

frågan om uppförande af en byggnad å kvarteret Kandidaten, och då den beträffande nämnda fråga gjorda framställningen blifvit af kammaren afslagen, tager jag mig friheten hemställa om afslag jämväl å den i detta utlåtande gjorda hemställan.

Ang. upplåtelse till Stockholms stad af visst område å Norra Djurgården m. m. (Forts.)

Vidare yttrade

Herr Andersson i Skifarp: Herr talman, mina herrar! Jag kan verkligen icke förstå, hvarför kammaren skulle afslå den framställning, som här blifvit gjord. Här är fråga om ett jordutbyte med Stockholms stad på enligt min mening för staten mycket fördelaktiga villkor. Stockholms stad har ägt en jordbit, som sträckt sig snedt öfver det kvarter, hvarom nu är fråga, och meningen vore nu att genom byte söka förvärfva åt staten denna jordbit, så att staten kunde disponera hela kvarteret. Jag anser, att när staten kan göra en så god affär, som denna verkligen är, bör man icke afslå saken. Hvad beträffar den byggnadsfråga, som den föregående talaren här omnämnde, så var ju förhållandet där ett helt annat än i detta fall.

Jag ber således att få yrka bifall till utskottets här gjorda hemställan.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Efter af herr talmannen framställda propositioner å de därunder gjorda yrkandena biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 18.

Föredrogos hvart för sig statsutskottets utlåtanden och memorial:

n:o 181, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af vissa områden från Visborgs kungsladugård i Gottlands län,

n:o 182, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition i fråga om beredande vid afvittring af hemmanet Dajkanvik n:o 1 i Västerbottens län af skogsanslag åt nämnda hemman,

n:o 183, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående öfverlåtelse till Västmanlands läns landsting af besittningsrätten till kronolägenheten Slottsvreten och en del af kronolägenheten Stallhagen inom Västerås stads område,

n:o 184, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående optionsrätt vid förestående utarrendering af kronoängen Stora Oxhagen n:o 2 i Göteborgs och Bohus län,

n:o 185, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse på arrende af staten tillhöriga vattenfall i Lagan vid Götaström och Fågelfors m. m. i Jönköpings län, och

n:o 186, med förslag till åtskilliga stadganden att införas i det nya reglementet för riksgäldskontoret.

Hvad utskottet i dessa utlåtanden och memorial hemställt bifölls.

§ 19.

Anmäldes och godkändes följande förslag till Riksdagens skrifvelser till Konungen, nämligen

från *statsutskottet*:

n:o 121, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande af en kanslibyggnad vid Norrlands dragonregementes kasernetablissemang i Umeå,

n:o 122, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående påbyggnad af Fälttelegrafkårens kasern å Marieberg,

n:o 123, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ombyggnad och utvidgning af Västernorrlands regementes skjutbana vid Sollefteå,

n:o 124, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande af nytt ridhus vid krigsskolan å Karlberg,

n:o 125, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående täckande af en å anslaget till lega af hästar för kavalleriets, artilleriets, ingenjörstruppernas och trängens exercis år 1907 uppkommen brist,

n:o 126, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående användande af allmänna besparingar å riksstatens femte hufvudtitel till anskaffning af sjukvårdsutredning för Karlskrona fästning m. m.,

n:o 127, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående användande af besparingar å vissa extra ordinarie anslag till anskaffning af krigsfartygsmateriel,

n:o 134, i anledning af väckt motion om restitution till hotellaktiebolaget Continental i Ystad af erlagd brännvinsförsäljningsafgift,

n:o 135, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Malmö stad för vissa delar af den till Malmö hospital anslagna, men till statsverket indragna tionde från jordar inom stadens område,

n:o 136, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af tomtplats för bostad åt maskinisten vid vattenledningsverket i Trollhättan,

n:o 137, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af $^{1}/_{3584}$ mantal n:o 16 Örsjö i Malmöhus län,

n:o 138, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en lägenhet från förra militiebostället Bodarp n:o 1 i Kristianstads län,

n:o 139, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en lägenhet från förra militiebostället Bua n:o 1 och Hultaberg eller Hult n:o 2 i Älfsborgs län,

n:o 140, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en lägenhet från förra militiebostället Örminge n:o 2 Hofslagaregård i Östergötlands län,

n:o 141, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en lägenhet från förra militiebostället Uttersåker n:o 1 i Göteborgs och Bohus län,

n:o 142, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af ett område från förra häradsskrifvarebostället Viarp n:o 4 i Malmöhus län,

n:o 143, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af vissa områden från det till kronopark inköpta hemmanet n:o 25 a i Hede kyrkby i Jämtlands län,

n:o 144, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en lägenhet från förra militiebostället Vädbjörntorp n:o 1 i Skaraborgs län,

n:o 145, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af hemmanet Grönetomt n:o 1 i Skaraborgs län,

n:o 146, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för styckjunkaren Samuel Hedborg m. fl. från ådömd ersättningsskyldighet,

n:o 147, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af fordringsbelopp hos stärbhusdelägarne efter f. d. fanjunkaren J. W. Toll,

n:o 148, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upphörande af ett staden Karlstad beviljadt privilegium i fråga om skyldigheten att bygga och underhålla bro öfver Klarälfvens östra älfgren vid nämnda stad,

n:o 149, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande till vetenskapsakademien af ett till lägenheten Lilla Frescati å Kungl. Djurgården hörande område, och

n:o 150, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till Landskrona stad af två kronan tillhöriga områden, samt

från *lagutskottet:*

n:o 153, i anledning af väckta motioner om begränsning af rösträtten å vägstämma,

n:o 154, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud mot handels idkande å söckendag utöfver viss tid, och

n:o 155, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående folkskoleväsendet i vissa städer, lag om ändrad lydelse af 1 § i kungl. förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 och lag om ändrad lydelse af 2 och 28 §§ i lagen angående uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn den 13 juni 1902.

§ 20.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

n:o 11 angående regleringen af utgifterna under riksstatens tionde hufvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna,

n:o 202, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående utläggning af ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna järnvägsstationer m. m.,

n:o 203, med förslag rörande aflöningen för de vid lagtima riksdag hos kamrarna och de ständiga utskotten samt i Riksdagens kansli anställda tjänstemän och vaktbetjänte,

n:o 204, i anledning af Riksdagens år 1908 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning af statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1907, och

n:o 205, i fråga om det under nionde hufvudtiteln uppförda ordinarie anslaget till vägunderhållet på landet;

bevillningsutskottets memorial n:o 31, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets memorial n:o 27, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets betänkande n:o 21, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse af vissa §§ i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrifning m. m. äfvensom en i ämnet väckt motion;

sammansatta bevillnings- och lagutskottets memorial:

n:o 7, med föranledande af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande vissa delar af sammansatta bevillnings- och lagutskottets utlåtande n:o 4, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skogsaccis samt inom Riksdagen i ämnet väckta motioner, dels ock Kungl. Maj:ts i sammanhang därmed framlagda proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af 38 § i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862, och

n:o 8, med hemställan om anvisande af ersättning åt sammansatta bevillnings- och lagutskottets sekreterare och vaktbetjäning;

lagutskottets utlåtanden:

n:o 71, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 77 § i strafflagen för krigsmakten den 7 oktober 1881, och

n:o 72, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 33, 35 och 37 §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom, till lag om ändrad lydelse af 79 och 104 §§ utsökningslagen, till lag om särskild värdering af afsöndrad lägenhet samt till lag om ändrad lydelse af 1 § andra stycket och 2 § andra stycket i lagen den 18 oktober 1907 angående ryttare-, soldat- och båtsmanstorps befriande i vissa fall från ansvar för inteckningar i stamhemmanet, dels ock tre i samband därmed stående motioner;

Första Kammarens protokollsutdrag, n:o 349, innefattande delgifning af nämnda kammares beslut angående dess tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 22, i anledning af väckt motion angående skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om kontroll öfver programmen för biografföreställningar;

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

n:o 41, i anledning af väckt motion angående obligatorisk bostadsinspektion för hela riket, och

n:o 42, i anledning af väckt motion angående beskattning af telefonväsendet; samt

Andra Kammarens kanslideputerades utlåtande, i anledning af väckt motion om ändring af 7 § 1 mom. i arbetsordningen för Riksdagens Andra kammare.

§ 21.

Justerades protokollsutdrag.

§ 22.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Meurling* under 2 dagar fr. o. m. den 17 maj,
» *Karlsson* i Göteborg under 3 dagar fr. o. m. den 17 maj,
» *Eriksson* i Öfra Odensvi » 2 » » » 18 » och
» *Camitz* » den 17 maj.

Kammarens ledamöter åtskildes häruppå kl. 12,20 på natten.

In fidem
Per Cronvall.

CENTRALTRYCKERIET, STOCKHOLM 1909.